

PRAŽSKÁ VYSOKÁ ŠKOLA PSYCHOSOCIÁLNÍCH STUDIÍ

---

obor Sociální politika a sociální práce

**PŘÍBUZENSKÁ PĚSTOUNSKÁ PÉČE
V SYSTÉMU NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V ČR**

Bakalářská práce

Gabriela Marková

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Hana Hejná

Praha 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně za pomoci uvedených zdrojů a veškeré etické normy byly a jsou dodrženy.

Ve Všerubech u Plzně, dne 20. 5. 2020

.....
Podpis studentky

Poděkování

Děkuji PhDr. Haně Hejné za odborné vedení bakalářské práce, podporu, cenné připomínky a velkou trpělivost.

Děkuji všem příbuzenským pěstounům za to, že mi dovolili a dovolují nahlédnout do jejich životů. Zvláštní poděkování patří těm, díky nimž mohla tato práce vzniknout.

Abstrakt

Autorka se ve své práci zabývá tématem pěstounské péče. Důraz klade zejména na pěstounskou péči příbuzenskou, jak již samotný název práce napovídá. V teoretické části uvádí formy a specifika jednotlivých typů náhradní rodinné péče včetně platných legislativních norem České republiky, dále nastiňuje historický kontext náhradní rodinné péče a zabývá se systémem podpory a péče o náhradní rodiče v oblasti státních i nestátních subjektů. Pozornost věnuje specifikům výchovy dětí vyrůstajících v náhradní rodinné péči, v oblasti sociálního a okrajově i psychomotorického vývoje. Kapitola “Specifika příbuzenské pěstounské péče” nabízí čtenáři teoretický rámec k tomuto fenoménu a závěr je věnován popisu vztahu pečujících příbuzných a biologických rodičů svěřeného dítěte.

Praktická část sestává z osmi kazuistických rozhovorů, v nichž autorka zaměřila pozornost na život příbuzenských pěstounů z hlediska vývoje v čase. Jejím záměrem bylo jednotlivé příběhy nahlédnout, co možná nejkomplexněji. Společné významné aspekty v životě respondentů se pak staly základem pro výsledky výzkumného šetření a zároveň možnou inspirací pro profesionály, kteří s těmito rodinami pracují.

Klíčová slova: Rodina, sociálně-právní ochrana dětí, náhradní rodinná péče, pěstounská péče, příbuzenská pěstounská péče, výchova dětí, péče o děti, OSPOD, pověřená osoba, doprovázející organizace.

Abstract

The author deals with the topic of foster care in her work. The emphasis is mainly on family relationships foster care, as is exactly mentioned on title of the work. The theoretical part presents the forms and specifics of individual types of substitute family care, including applicable and valid legislative standards of the Czech Republic. There is specified the historical context of substitute family care and it deals with the system of support and care for substitute parents in state and non-state entities. It pays attention to the specifics of the education and upbringing of children growing up in foster care, in the field of social and psychomotor skills development marginally. The chapter "Specifics of family relationships foster care" offers a theoretical framework for this phenomenon to the reader and the conclusion of this theoretical part is devoted to the description of the relationship between caring foster parents and biological parents of the child committed to the foster care. The practical part consists of eight case studies, in which the author focused on the life of family relationships foster parents in terms of development. Her intention was to look at the individual stories as comprehensively as possible. Then common important aspects in the life of the respondents became by the basement for the results of the research survey and at the same time a possible inspiration for professionals who work with these families.

Key words: Family, substitute family care, foster care, family relationships foster care, social and legal protection of child, upbringing of children, care about child, OSPOD, authorized person, support organization.

Obsah

ÚVOD	4
1. PĚSTOUNSKÁ PÉČE JAKO FORMA NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE	5
1.1 Historie náhradní rodinné péče	5
1.2 Formy náhradní rodinné péče	7
1.2.1 Osvojení nezletilého	7
1.2.2 Svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče	8
1.2.3 Poručenství	8
1.2.4 Pěstounská péče	9
1.3 Systém podpůrných služeb pro náhradní rodiny	15
1.3.1 Úloha OSPOD v rámci výkonu pěstounské péče	15
1.3.2 Úloha doprovázející organizace v rámci výkonu pěstounské péče	17
2. VÝCHOVA DĚTÍ SVĚŘENÝCH DO PĚSTOUNSKÉ PÉČE	18
2.1 Výchova dětí v pěstounské rodině	19
2.2 Úskalí ve výchově dětí v pěstounské péči	19
2.3 Role pečující osoby	24
3. SPECIFIKA PŘÍBUZENSKÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČE	26
3.1 Specifika výchovy dětí v příbuzenské pěstounské péči	26
3.2 Biologičtí rodiče dětí v příbuzenské pěstounské péči	29
4. METODOLOGIE VÝZKUMU	31
4.1 Cíl výzkumu	31
4.2 Výzkumné otázky	31
4.3 Metoda výzkumu, sběr a zpracování dat	32
4.4 Volba respondentů	33
5. KAZUISTIKY A ANALÝZA ROZHOVORŮ	34
6. VYHODNOCENÍ VÝZKUMU	60
7. DISKUSE	66
ZÁVĚR	68
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
SEZNAM DALŠÍCH ZDROJŮ	70

ÚVOD

V životě jsme v kterýkoliv okamžik vystaveni situacím, kdy každá z nich je vždy změnou situace stávající. V každé sekundě zažíváme něco nového, neopakovatelného. Změny, které prožíváme, jsou nám příjemné, nepříjemné, vítané, nevítané, očekávané, či neočekávané.

Tato bakalářská práce se zaměřuje na lidi, kterým do života vstoupila změna neočekávaná a tak stěžejní, že se jejich dosavadní způsob žití obrátil zcela jiným směrem. Často ze dne na den opustili svou hlavní roli prarodiče, tety, strýce, nebo sourozence a převzali na sebe velkou část rodičovské zodpovědnosti za někoho druhého. Tito lidé přijali do své péče dítě, které je s nimi pokrevně spjato a stali se příbuzenskými pěstouny. Ve chvíli, kdy by bylo přirozené dopřát si zasloužený odpočinek, žít svůj naplánovaný život, či užívat si lehkost mládí.

Teoretická část práce se zaměřuje na charakteristiky náhradní rodinné péče a zejména na pěstounskou péči příbuzenskou. Praktická část, pak mapuje specifické rysy této cílové skupiny. Záměrem této práce je popsat specifika výkonu příbuzenské pěstounské péče v systému náhradní rodinné péče České republiky.

1. PĚSTOUNSKÁ PÉČE JAKO FORMA NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

V úvodu první kapitoly autorka nastiňuje historický vývoj v péči o sociálně osiřelé děti. Zabývá se jednotlivými formami náhradní rodinné péče v České republice. U jednotlivých typů je popsán legislativní rámec včetně způsobu umístění dítěte do dané formy péče, práva a povinnosti z daného statusu, vyplývající finanční ohodnocení a příslušná specifika dané formy péče.

Výkon náhradní rodinné péče upravuje zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník a zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Dávky pěstounské péče stěžejně upravuje zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.

V závěru kapitoly autorka blíže specifikuje systém podpůrných služeb pro náhradní rodiny a definuje úlohu jednotlivých subjektů v rámci výkonu pěstounské péče.

1.1 HISTORIE NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Situace dítěte, které se ocitlo bez zázemí a péče svých biologických rodičů, není nikterak neobvyklá. V každém společenském uskupení bez ohledu na historickou éru byl, svým způsobem, zajištěn určitý systém péče o sociálně osiřelého jedince.

První písemné zmínky v souvislosti s péčí o odložené děti byly dochovány z období starověkého Říma. „Narozené dítě položila porodní bába k nohám otce. Pokud ten jej zvedl a položil do náruče matce, stalo se členem rodiny. Když se otec odvrátil a nijak nereagoval, bylo synem, či dcerou smrti. Dítě bylo, před pohozením na určené místo za městem, vloženo do zvláštní hliněné nádoby, kam byly vloženy i různé cennosti, či peníze a pro toho, kdo dítě zachránil, nebo zabil.“ (Gabriel, 2008, s. 11)

V roce 312 nařídil císař Konstantin, aby úřady na jeho útraty zajistili výchovu odložených dětí. Historicky první naleziště bylo založeno v Miláně roku 787 z podnětu tamního arcibiskupa. Ve 12. století byly v Římě oficiálně založeny schránky pro odložené děti jakožto součást kláštera, či kostela. V klášterních dveřích byla pro odkládání nechtěných dětí zřízena otáčidla, tzv. „Torna milosrdných“, která byla další variantou mramorových mís v kostelích, jež fungovaly k tomuto účelu od 9. století. Zatímco v období starověku o sociálně osiřelé děti pečovaly zbožné osoby, v období středověku o ně pečoval převážně běžný lid, který od odloženého dítěte očekával práci bez nároku na honorář. Dokonce někteří rodiče z chudých

vrstev, i přes zákaz, své děti prodávali na trzích, kde je kupovali buď ziskuchtiví lidé za účelem dalšího prodeje do otroctví, nebo naopak křesťané, aby je vychovali dle svých možností v lidi řádné a svobodné. (Gabriel, 2008, s. 12)

Dle Gabriela byl v Praze roku 1575 založen první nalezinec - Vlašský špitál. Díky dobročinným příspěvkům fungoval téměř 200 let. V roce 1762 se stal díky Marii Terezii státní institucí, na jejíž provoz přispívala pražská města. V této době bylo na našem území založeno množství nalezinců, jejichž nedostatečná zdravotní, výživová, ale i výchovná péče byla příčinou velmi vysoké úmrtnosti dětí. Popsanou situaci zlepšilo až roku 1788 přijetí tzv. venkovské péče, předchůdkyně péče pěstounské. Díky sloučení Vlašského špitálu a porodnice U Apolináře byla sepsána i pravidla k přijímání pečujících osob o sociálně osiřelé děti. Konkrétně se jednalo o vysvědčení mravní způsobilosti žadatelů ověřené obecním, či farním úřadem, zdravotní stav, ale i sociální podmínky ověřené lékařem. Dále i to, že má rodina ještě jiné příjmy než částku za péči o nalezence. O novorozence tehdy mohla pečovat jen kojící žena.

Světové války zapříčinily mohutný nárůst sirotků a s tím i nárůst počtu ústavních zařízení. Období socialismu a původní předpoklad, že dojde k eliminaci ústavní péče, nahradila myšlenka o prospěšnosti kolektivní výchovy. Zmíněné vyústilo roku 1952 ke zrušení pěstounské péče. Více než dvacet let mohlo být tedy oficiálně dítě umístěno do rodiny pouze formou adopce, a to za předpokladu, že tato rodina poskytovala záruku příznivého prostředí pro všestranný rozvoj dítěte v socialistického občana. (Gabriel, 2008)

V červnu 1974 vešel v platnost Zákon č.50/1973 Sb., o pěstounské péči a bylo znovu umožněno pečovat o sociálně osiřelé dítě v rodině náhradní. Kromě možnosti umístování dětí do standardních pěstounských rodin byl v této době zrealizován unikátní projekt první SOS dětské vesničky v Československu v Doubí u Karlových Varů, kde byla role náhradní matky postavena na právním institutu pěstounství. (Kovařík, str. 92, 2004)

Poslední výrazná zákonná změna v oblasti pěstounské péče, nastala v lednu 2013. V účinnost vešla novela Zákona č.359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ze které vyplynuly nové podmínky pro výkon náhradní rodinné péče.

1.2 FORMY NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Náhradní rodinnou péčí se rozumí péče o dítě, které je vychováváno jinými osobami než biologickými rodiči v prostředí, které se nejvíce podobá životu v přirozeném rodinném systému. O tom jaká forma péče je pro dítě nejvhodnější rozhoduje více faktorů. Zohledňuje se zájem biologických rodičů a jejich reálná možnost podílet se na péči o dítě. Dále časový výhled, po který nemají možnost ho vychovávat. Také, zda existuje širší rodina, ve které by na tuto dobu, mohlo najít „své“ místo, či například velikost sourozenecké skupiny. Jednotlivé formy náhradní rodinné péče autorka představuje v následujících podkapitolách.

1.2.1 Osvojení nezletilého

Osvojení, neboli adopce je maximální formou náhradní rodinné péče, při které přijímají manželé či jednotlivci opuštěné dítě za vlastní. Mezi osvojiteli a osvojeným dítětem vzniká plnohodnotný příbuzenský vztah. Osvojitelé získávají stejná práva a povinnosti, jako by byli biologickými rodiče dítěte. Příbuzenské vztahy mezi dítětem a jeho původní rodinou tím zanikají. Osvojit lze dítě jen na základě soudního rozhodnutí.

Institutem osvojení se zabývá Rodinné právo v § 794 - 854 Občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.). Osvojitel přebírá plnou rodičovskou odpovědnost (§ 865 - 874 Občanského zákoníku), tedy mezi ním a dítětem vzniká rodičovský vztah, stejně tak jako mezi dítětem a příbuznými osvojitele vztah příbuzenský. Dítě přijímá příjmení osvojitele.

K osvojení je třeba souhlasu biologických rodičů, kdy matka může souhlas dát nejdříve po uplynutí šesti týdnů od narození dítěte. Otec však ihned po narození dítěte (§813 Občanský zákoník). Souhlas může rodič odvolat. Ovšem jen do doby, než je dítě umístěno na základě rozhodnutí soudu do péče budoucích osvojitelů. Souhlas rodičů není potřebný v situaci, kdy již rodič souhlas dal, bez toho aniž by věděl o konkrétních žadatelích o osvojení, či o dítě neprojevoval skutečný zájem. Za nezájem se považuje situace, pokud ti po dobu nejméně tří měsíců soustavně neprojevovali zájem o dítě ve smyslu pravidelných návštěv. Pravidelného a dobrovolného placení výživného. Snahou upravit si své životní podmínky tak, aby si co nejdříve mohli zažádat o znovu převzetí dítěte do své péče. Konečné zhodnocení závažnosti nezájmu, či dostatečnosti zájmu o dítě je ovšem vždy na zvážení soudu. Ve výše uvedených situacích se k osvojení dítěte vyjadřuje opatrovník dítěte, který mu byl stanoven soudem v řízení o osvojení.

Osvojitelem se může stát fyzická osoba zaručující způsobem svého života prospěšnost dítěti i společnosti, je způsobilá k právním úkonům, je v přiměřeném věkovém rozdílu vůči dítěti a zákonný zástupce dítěte s osvojením souhlasí. Pro řízení o osvojení má soud k dispozici lékařskou zprávu o zdravotním stavu žadatele, zhodnocení osobnostních předpokladů včetně motivace pro to stát se osvojitelem a vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Před samotným rozhodnutím soudu o osvojení dítěte, musí být o dítě pečováno v domácnosti budoucího osvojitele na jeho náklady po dobu minimálně tří měsíců. Po rozhodnutí soudu je osvojitel zapsán v matrice na místo biologického rodiče dítěte a biologickým rodičům veškerá práva i povinnosti zanikají (§794-845 Občanský zákoník).

1.2.2 Svěření do péče jiné fyzické osoby než rodiče

Svěření do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče je formou náhradní rodinné péče (dále jen NRP) zejména v případech, vyžaduje li to zájem dítěte a existuje li možnost svěření do péče osoby, jež mu je blízká, či příbuzná a dítě k ní má vytvořen citový vztah. Daná osoba s tím souhlasí a lze u ní předpokládat záruku poskytnutí řádné výchovy. Dítě lze svěřit jednotlivci, do společné výchovy manželům, či jednomu z manželů, pokud s tím druhý manžel souhlasí a je plně způsobilý k právním úkonům. Soud zároveň vymezí rozsah práv a povinností k dítěti.

Občanský zákoník v § 953–957 uvádí, že pokud o dítě nemůže pečovat biologický rodič ani poručník, lze dítě svěřit do péče jiné osoby. Tento institut nenahrazuje pěstounskou, předpěstounskou péči ani tříměsíční péči, která předchází osvojení. Dále pak uvádí, že tento typ péče má přednost před péčí ústavní. Povinnosti a práva pečující osoby stanoví soud, stejně tak jako výši výživného rodičům.

S tímto typem NRP se setkáváme poměrně hojně u osob, které pečují o dítě svého příbuzného a jsou dostatečně hmotně zajištěni tak, aby svěřenému dítěti poskytli potřebnou míru péče.

1.2.3 Poručenství

Poručenství je způsobem ochrany nezletilého dítěte v době, kdy nemá plnou způsobilost k právním úkonům s ohledem na svůj věk. V poručnickém vztahu se ocitá dítě rozhodnutím soudu, jehož rodiče zemřeli, byli zbaveni rodičovské zodpovědnosti, či nemají způsobilost k právním úkonům. Poručník nezletilé dítě vychovává, pečuje o něj, zastupuje ho a spravuje jeho majetek. Existuje také možnost poručnictví bez výchovy. Poručník může být předem

stanoven biologickými rodiči dítěte, může to být jednotlivec či manželský pár. Poručníkem může být i orgán sociálně-právní ochrany dětí.

Dle § 928 Občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., má poručník vůči dítěti všechny povinnosti a práva jako rodič. Nemá však vyživovací povinnost vůči dítěti. Pokud poručník o dítě osobně pečuje, náleží mu hmotné zabezpečení stejně jako pěstounovi. Povinností poručníka vůči soudu, je podávat každoročně písemnou zprávu o nákladech na výchovu a výživu dítěte.

Ukončit poručnictví lze jen rozhodnutím soudu na návrh poručníka.

1.2.4 Pěstounská péče

„Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“ (Matějček, 1999, s. 34) Do pěstounské péče se svěřuje dítě, jehož rodiče nemohou dlouhodobě řádně plnit své rodičovské povinnosti a má přednost před umístěním dítěte do ústavní péče. Dítě má zásadní právo vyrůstat v rodinném prostředí. Pěstounskou péčí se zabývá § 958 – 970 Občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. Nezletilé dítě může být svěřeno jednotlivci, či do společné péče manželů. Povinností pěstouna je osobně pečovat o dítě a vykonávat povinnosti rodičů ve výchově. § 966 Občanského zákoníku č. 89/2012 Sb., opravňuje pěstouna rozhodovat jen o běžných záležitostech a v těchto záležitostech dítě zastupovat. Zároveň ukládá pěstounovi povinnost informovat jeho biologické rodiče o podstatných záležitostech. Povinností pěstouna je i udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, příbuznými a dalšími blízkými osobami. Biologickým rodičům dítěte zůstávají zachována práva a povinnosti vyplývající z rodičovské odpovědnosti s výjimkou práv a povinností, které soud vymezí pěstounovi.

Pěstounská péče je řešením pro dobu trvání překážky, která brání rodičům osobně o dítě pečovat. Pokud rodič odstraní překážku, může zažádat příslušný soud o převzetí dítěte zpět do své péče.

Soud může pěstounskou péčí zrušit, ovšem jen ze závažných důvodů. O zrušení může požádat i sám pěstoun. Pěstounská péče končí zletilostí dítěte. Každému rozhodnutí o svěřeni dítěte do pěstounské péče předchází vyjádření orgánu sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), který písemně posuzuje kompetentnost budoucího pěstouna.

V rámci systému sociálního zabezpečení jsou v oblasti státní sociální podpory vypláceny dávky pěstounské péče. Tyto zahrnují odměnu pěstouna, příspěvek na úhradu potřeb dítěte, příspěvek při převzetí dítěte, příspěvek při ukončení pěstounské péče, a pokud pěstoun splňuje stanovené podmínky, může to být dále příspěvek na zakoupení motorového vozidla.

Výše odměny pěstouna závisí na počtu dětí, o které pečuje, tedy v rozmezí 12 – 30.000,- Kč za měsíc. Výjimkou je fixní odměna v případě přechodné pěstounské péče i v případě, že o žádné dítě v té době pečováno není.

Biologickým rodičům je soudem vyměřená výše příspěvku na výživné dítěte. Toto výživné však náleží Úřadu Práce, který vyplácí pěstounovi tzv. úhradu potřeb dítěte. Za předpokladu, že by výživné bylo vyšší než státem stanovená úhrada na potřeby dítěte, tak případný rozdíl náleží pěstounovi.

Úhrada na potřeby dítěte je odstupňována dle věku dítěte. V situaci, kdy pěstoun pečuje o dítě se zdravotním postižením, je výše příspěvku úhrady potřeb dítěte navýšena dle věku a stupně závislosti. (www.mpsv.cz/-/odmena-pestouna)

Institut pěstounské péče je jasně časově vymezená služba dítěti, jehož biologičtí rodiče se nacházejí v krizové životní situaci, která neumožňuje řádnou péči o dítě. Tuto péči lze rámcově rozdělit do čtyř více, či méně lišících se typů:

- Pěstounská péče na přechodnou dobu
- Pěstounská péče dlouhodobá zprostředkovaná
- Pěstounská péče příbuzenská
- Pěstounská péče v SOS dětských vesničkách, nebo v jiných zařízeních pro výkon pěstounské péče

K rozšíření institutu pěstounské péče o pěstounskou péči na přechodnou dobu, neboli tzv. dočasnou pěstounské péči (dále PPPD) došlo v ČR v lednu 2013. V účinnost vešla novela Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Po dlouhém úsilí odborníků a neziskových organizací se změnil celkový systém péče o ohrožené děti. Výchova a péče o sociálně osiřelé děti začala být státem preferovaná v rodinném prostředí, místo v ústavní péči. Do PPPD přichází děti, o něž rodiče krátkodobě nemohou pečovat, nebo se předpokládá jejich brzké umístění do jiného typu náhradní rodinné péče. Dítě může, dle zákona, setrvat v dočasné pěstounské péči maximálně 12 měsíců.

Budoucí pěstouni na přechodnou dobu musí absolvovat posouzení způsobilosti stát se pěstounem. Součástí posouzení je doložení výpisu z rejstříku trestů, zdravotní způsobilosti, posouzení sociálního zázemí pro výchovu dítěte pracovníkem OSPOD, potvrzení od zaměstnavatele a potvrzení příjmů, psychologické vyšetření a povinná příprava budoucích pěstounů v rozsahu 72 hodin. Po kladném schválení příslušným státním orgánem jsou zařazeni do evidence žadatelů.

K výkonu PPPD se možní budoucí pěstouni rozhodují v souladu se svým vlastním povahovým nastavením. Mají dostatek času na promyšlení tohoto zásadního rozhodnutí a jedním z hlavních motivačních činitelů by měla být touha vykonávat pomáhající profesi. V následující části autorka vychází z osobní zkušenosti ze setkávání se s pěstouny na přechodnou dobu. Postoje u této skupiny vnímá jako zdravé. Připouští, že to může být ovlivněno faktorem, že svou náročnou práci nevykonávají tak dlouho jako například jejich slovenští kolegové, kde se již u některých po více než deseti letech výkonu této profese projevuje syndrom vyhoření. Nezpochybnitelné je to, že k povolání profesionálního pěstouna přistupují jako ke skutečnému zaměstnání, což je od mnohého osvobozuje.

Problematickou situaci zaznamenala autorka, v několika případech, kdy soud děti z jejich starostlivé péče umisťoval zpět do biologické rodiny. Zde, dle pěstounů, podmínky neodpovídaly jejich představám o zdravém fungování rodiny. V jednom případě šlo o obdobný postoj, když bylo dítě předáváno do rodiny adoptivní. Tuto situaci, kterou profesionální pěstouni zažívají, vnímá jako velmi náročnou a přestože by dítě, dle svých slov, nikdy do takové rodiny zpět dobrovolně nepředali, musí. V podobných situacích mají náhradní rodiče možnost čerpat podporu a pomoc ze strany organizace, která je při výkonu pěstounské péče doprovází. Toto téma bude nastíněno na konci kapitoly.

Dalším typem je dlouhodobá - zprostředkovaná pěstounská péče, kde předpoklad umístění dítěte do rodiny je dlouhodobý. Budoucí dlouhodobí pěstouni musí doložit stejná potvrzení jako pěstouni na přechodnou dobu a projít přípravou v rozsahu 48 hodin. K výkonu pěstounské péče se měli možnost rozhodnout podobně jako výše zmínění dočasní pěstouni. Jsou si vědomi svých limitů, kdy by například těžce snášeli časté odpoutávání se od svěřených dětí, anebo se již necítí na péči o novorozence, či nárazovou péči o adolescenta. Až na výjimky, mají pro výkon pěstounské péče podobnou motivaci, tedy záměr pomáhat. Autorka komentuje častou poznámku ze strany širší veřejnosti o motivaci „hlavně pro peníze“. „Neznám ani jednoho dlouhodobého pěstouna, který by se pro tuto činnost rozhodl

pro peníze. Ano, finanční ohodnocení je kladnou a důležitou stránkou pěstounské péče a zcela jistě je motivační, ale prvotní impuls ve všech případech, se kterými jsem se setkala, byl jiný.“

Přestože všichni dlouhodobí pěstouni prochází prověřením a přípravou, mohou i tak do života rodiny přijít vážné problémy. Stává se, že pěstouni v průběhu výkonu pěstounství přecení své možnosti a přijmou do péče více dětí, než jsou schopni, s ohledem na svou osobní kvalitu života zvládnout, nebo získají nepozitivní postoj k biologickým rodičům svěřených dětí, či neodhadnou své možnosti a dostanou se do finančních potíží. Vážné je to i ve chvíli, kdy nejsou schopni přijmout omezení a limity svěřených dětí, které se u nich projeví až časem na vývojové úrovni, ať v oblasti intelektu, sociální či emoční vybavenosti. V takovém případě nejsou pěstouni přirozeně schopni uspokojovat specifické potřeby tohoto dítěte s láskou. Navíc se zde objevují ještě další charakteristické jevy, které nepříznivou situaci rodiny nezjednoduší. Prvním je přesvědčení pěstouna o sobě samém. Nesmí zklamat! Nesmí dělat chyby! Byly mu svěřeny děti rodičů, kteří chybovali a nejsou schopni je vychovávat, což ho staví do role jakéhosi dokonalého opraváře rodinného štěstí a za svěřené děti je zodpovědný na více místech. Zodpovídá se původním rodičům, se kterými je nucen komunikovat, protože jim často zůstávají veškerá rodičovská práva. Pěstoun je omezen i v některých běžných úkonech, jako je například výběr školky, školy, vystavení cestovního pasu, souhlas s plánovanou operací dítěte, nebo ve věcech finančních. Výpověď stavebního spojení, přestože prokazatelně celou dobu spořil on, musí řešit soudní cestou. Zodpovídá se také státu a dalším kontrolním orgánům, které na pěstounskou péči dohlíží. Může chybovat? Co se stane, kdyby zklamal? Odeberou mu děti? Jak se na něj, dokonalého opraváře rodinného štěstí, potom budou všichni dívat? Pokud se tedy vše nedaří jak má, trvá obvykle dlouho, než si pěstoun dokáže říci o pomoc a často je to až ve chvíli, kdy už pomoc není jednoduchá.

Málokterý dlouhodobý budoucí pěstoun ví, do čeho jde a s tím souvisí i druhý typický jev. „Noví náhradní rodiče příliš často očekávají, že jim dítě přinese do rodiny a do života radost. Namísto toho se přijaté dítě stane středem jejich vesmíru, ale středem, který je vším jiným než sluníčkem. Dítě se potřebuje zcela znovu naučit, jak se připoutat. Potřebuje často jiný styl výchovy, než jak náhradní rodiče vychovávají svoje děti.“ (Vrtbovská, 2010, s. 69) A na to, že jim přijaté dítě navíc zcela určitě nebude od začátku společného soužití (a možná nikdy v životě) projevovat vděčnost, je také vnitřně připraven málokdo z nich.

Autorka hodnotí velmi kladně, že bylo vzdělávání v rámci výkonu pěstounské péče stanoveno jako povinné. Ve chvílích, kdy dochází pěstounům síla a prvotní euforické nadšení

opadlo, je možnost si v rámci tohoto vzdělávání, výše zmíněné věci připomínat a pracovat s nimi. Velkou devizou je to, že to mají všichni podobné, a že při vzdělávacích setkáních mohou podpořit jeden druhého.

Třetím typem je příbuzenská pěstounská péče, která je povětšinou dlouhodobá a dítě pochází z pokrevního okruhu náhradního rodiče. Mezi nejčastější příčiny patří náhlé úmrtí z důvodu nemoci či nehody rodiče, odebrání dítěte rodičům, kteří žijí sociálně, či jinak patologickým způsobem života, opuštění dítěte nezralým rodičem, psychiatrická diagnóza rodiče, či rodičův nástup do výkonu trestu. Z pohledu autorky je tato péče v mnoha aspektech problematická. Všechny výše uvedené události v sobě nesou prožité náhlé, nebo dlouhodobé trauma a to většinou na obou stranách. Dítěte i příbuzných, ke kterým dítě do péče přichází. Ani jedna ze stran nemá ve většině případů prakticky dostupnou možnost se na tuto situaci připravit a konformovat ji s vlastními potřebami. Většinou není čas na výhledy do budoucna a na projití potřebnými fázemi při přijímání tak závažného kroku. Pěstouni neprochází žádnou přípravou, ani psychologickým vyšetřením. Jejich situaci často ovlivňuje i to, že si svou roli nevybrali zcela svobodně a jednali mnohdy pod silným tlakem okolí i vlastních hodnot. „Co by tomu řekli?“ Dále také, že jsou z velké části ve vyšším věku a oproti svěřeným dětem jim energie nepřibývá. Analýza situace příbuzenské pěstounské péče z roku 2017 uvádí, že prarodiče tvoří u tohoto typu pěstounské péče dlouhodobě téměř 70% z celkového počtu pečujících příbuzných. (Institut projektového řízení, 2017)

V neposlední řadě hraje roli to, že v některých rodinách fungují i po několik generací ne zcela zdravé vzorce sociálního chování. Může se jednat o sklony k závislostem, opomíjení emocionálního rozvoje dítěte, nedostatečnou podporu vzdělání a neuvážené zacházení s rodinnými financemi.

Výkon pěstounské péče se pojí s určitými právy pro náhradní rodiče. Mají právo na odměnu pěstouna, právo na odlehčovací službu v rozsahu minimálně 14 dní za jeden rok, právo na vzdělávání se v oblasti péče o dítě a právo na zprostředkování bezplatné odborné péče pro dítě, či náhradní rodinu. Poslední zmíněné vnímá autorka jako velkou podporu náhradním rodinám. Všichni také podléhají daným povinnostem. Jedná se o povinnost průběžného vzdělávání se v rozsahu 24 hodin za rok, jež je v očích některých příbuzenských pěstounů zatěžující. Sociální pracovníci jsou tak dnes připraveni řešit i tyto záležitosti tzv. na míru, což spolupráci zčásti usnadňuje. Individuální formou takového vzdělávání mohou být společné úkoly pro pěstouny a děti, nebo samostudium na určité, pro pěstouna, aktuální téma. Dále se jedná o povinnost upevňování vztahu a kontaktu s biologickými rodiči dítěte, což u převážné

části z nich není na venek až tak výrazný problém. Není ovšem výjimkou, kdy se vyjadřování pěstounů o biologických rodičích dítěte nedá považovat za pozitivní, ba často ani za neutrální. Občasným problémem, který se v těchto rodinách vyskytuje, se stala otázka účelného využití prostředků poskytovaných státem na úhradu potřeb dítěte. V případě výchovných nebo jiných problémů pak všechny tyto, a mnohé jiné důvody ke stížnostem, padají na hlavu svěřených dětí, což důvěru a vztah s náhradními rodiči rozhodně neposiluje, ba naopak. Matějček k tomu říká „...dospělí mají tendenci svým způsobem svádět na děti to, co je ve skutečnosti výplodem jejich vlastní nejistoty, nezvládnutých vnitřních konfliktů, neujasněných postojů apod.“ (1994, s. 92)

Pětileté pozorování autorku dovedlo k názoru, že některé postoje příbuzenských pěstounů jsou tak hluboce a dlouhodobě zakořeněné, že s nimi lze pracovat jen velmi obtížně. Týkají se převážně vztahu k biologickým rodičům svěřených dětí, uznání odlišnosti druhých a uspokojování specifických potřeb přijatých dětí nefyziologické povahy. Autorka si uvědomuje, že její postoj k této skupině pěstounů se může zdát paušalizující, a proto dodává, že velkou část příbuzenských pěstounů shledává velmi schopnou zdravé sebereflexe, se snahou vychovat ze svěřeného dítěte šťastného člověka a praktickou část práce se rozhodla věnovat právě této cílové skupině.

Ojedinelou formou pěstounské péče je její výkon v SOS dětských vesničkách. Jak již bylo zmíněno, první zařízení zahájilo provoz v sedmdesátých letech dvacátého století v Doubi u Karlových Varů. V současné chvíli najdeme další dva tyto komplexy v Brně Medlánkách a moravském Chvalčově. Principem těchto, v jistém slova smyslu, komunitních zařízení, je poskytovat výchovu a péči v rodinném prostředí dětem, pro které se nepodařilo po delší dobu najít vhodnou pěstounskou rodinu, či mají předpoklad dlouhodobého pobytu v ústavním zařízení. Jedná se zejména o větší sourozenecké skupiny. Každá z SOS dětských vesniček nabízí ubytování v domcích rodinného typu pro manželské páry, dříve jen pěstounky – tety, kteří absolvují speciální přípravu, projdou půlročním zácvikem v jiné rodině a splňují zákonná kritéria pro to, stát se pěstouny. Jedná se mezinárodně osvědčený model, který poskytuje lepší možnost života oběma zúčastněným stranám. Jak dětem, které by musely setrvat v ústavní výchově, tak budoucímu náhradnímu rodiči, který by rád pečoval o děti, ale nemá například dostatečné bytové zázemí. O přínosu péče v SOS dětských vesničkách se Kovařík zmiňuje slovy: „Ukázalo se, že prostředí vesničky a zejména mikroprostředí vytvářené matkou-pěstounkou působí ve většině případů jako terapeutický faktor. Nerovnoměrnosti v intelektovém, sociálním a emočním vývoji a chování se začaly postupně

částečně vyrovnávat, negativní symptomy – následky psychické deprivace jako např. citová plochost, provokace aj. – začaly ustupovat...“(2004, s. 92)

Výhodou SOS dětské vesničky je také dobrá dosažitelnost odborných služeb pro děti i pěstouny, které jsou poskytovány v místě. K dispozici je dětský psycholog, psychoterapeut a sociální pracovník. Tak jako u ostatních pěstounských rodin i zde platí, že dobrý sociální pracovník, který s rodinou naváže otevřený a respektující vztah může v rámci podpůrných služeb výrazně pomoci členům rodiny zlepšit kvalitu jejich života.

1.3 SYSTÉM PODPŮRNÝCH SLUŽEB PRO NÁHRADNÍ RODINY

Náhradní rodina představuje specifický rodinný systém, který vyžaduje i specifickou formu podpory v rámci sociálně právní ochrany dětí. Sociálně-právní ochranu dětí zajišťují dle § 4 Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí krajské úřady, obecní úřady s rozšířenou působností, obecní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Dále pak komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další právnické a fyzické osoby pověřené výkonem sociálně-právní ochrany dětí (dále jen pověřená osoba). Od roku 2013 poskytuje stát náhradním rodinám širokou škálu pomoci a podpory prostřednictvím pověřených osob. Jedná se o odlehčovací službu v rozsahu minimálně 14 dní za jeden rok, právo vzdělávání se v oblasti péče o dítě v náhradní rodinné péči, právo na zprostředkování bezplatné odborné péče pro dítě, či terapeutickou pomoc rodině.

1.3.1 Úloha OSPOD v rámci výkonu pěstounské péče

Na každodenní běžné praxi práce s náhradní rodinou se podílí zejména úřady s rozšířenou působností. § 19 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, konkrétně specifikuje povinnosti pracovníka OSPOD úřadu obce s rozšířenou působností vůči dítěti svěřenému do náhradní rodinné péče (dále jen NRP). Zastávají zde funkci kontrolní a poradenskou, sledují vývoj dítěte, a to prostřednictvím pravidelných návštěv v rozmezí každých tří měsíců v prvním půlroce umístění dítěte do NRP a poté dle potřeby a v jeho zájmu, nejméně však jednou za šest měsíců.

Dále pak vyhledávají děti vhodné k osvojení či svěřením do pěstounské péče, stejně tak jako hledají vhodné náhradní rodiče pro tyto děti. O výše zmíněných dětech vede pracovnice OSPOD spisovou dokumentaci, která obsahuje osobní údaje, doklad o státním občanství,

informace o sociálních poměrech dítěte a jeho rodiny, doklady o splnění podmínek k umístění dítěte do náhradní rodinné péče, údaje o zdravotním stavu a vývoji dítěte. Pracovnice OSPOD vede i spisové dokumentace žadatelů o náhradní rodinnou péči.

Dle § 11 Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, poskytuje OSPOD poradenskou činnost související s osvojením, či pěstounskou péči zejména v oblasti výchovy. Obecní úřad s rozšířenou působností může vykonávat funkci opatrovníka a poručníka, popř. zajišťuje tuto funkci v období před ustanovením poručníka.

Obecní úřad s rozšířenou působností úzce spolupracuje s krajským úřadem především ve smyslu předávání informací jak o dětech vhodných k umístění do NRP, tak o vhodných žadatelích o náhradní rodinnou péči. Spisová dokumentace, která obsahuje požadované podklady, musí být neprodleně postoupena. Krajský úřad vede již výše zmíněnou kopii spisové dokumentace, ke které přikládá tzv. odborné posouzení. Odborné posouzení dítěte zahrnuje informace o tělesném a duševním vývoji dítěte a vhodnost jeho umístění do náhradní rodinné péče. Odborné posouzení zájemce o NRP zahrnuje posouzení osobnosti, psychického a zdravotního stavu, předpoklad a motivace k výchově dítěte a posouzení rodinného prostředí. Odborné posouzení provádí krajský úřad, popř. ministerstvo ve lhůtě 30dnů od zjištění všech potřebných skutečností.

V situaci, kdy zájemce o náhradní rodinnou péči / dítě projde odborným posouzením, je bez prodlení krajským úřadem zařazen do evidence žadatelů / dětí vhodných k umístění do NRP. Krajský úřad má 12 měsíců na to, aby zprostředkoval dítěti náhradní rodinnou péči v příslušném kraji, pokud se tak nestane, postoupí spis dítěte do evidence ministerstva. V případě žadatele se lhůta krátí na tři měsíce. Ministerstvo má tři měsíce na to, aby zprostředkovalo dítěti NRP, v případě žadatele má měsíců šest, aby našlo dítě vhodné k umístění do jeho péče. Pokud se uvedené lhůty nedodrží, postoupí ministerstvo spisy dětí vhodných k osvojení Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí.

§10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, odst. 3 čl. d) ukládá obecnímu úřadu s rozšířenou působností povinnost každoročně zpracovat na základě vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny Individuální plán ochrany dítěte (dále jen IPOD). Kromě popisů příčin ohrožení dítěte a důvodů nutných k zahájení sociálně-právních intervencí obsahuje také návrhy a jasně definované postupy, které mají ochránit dítě a podpořit v tíživé životní situaci jeho rodiče či jiné osoby odpovědné za jeho výchovu. Dále popisuje metody

spolupráce zainteresovaných subjektů v práci s rodinou. Výše uvedené oblasti jsou časově termínované a zhodnotitelné. Součástí IPOD je i plán vzdělávání dítěte včetně přípravy na budoucí povolání, plán přípravy na ukončení náhradní rodinné péče a způsob sledování fungování rodiny po ukončení intenzivní podpůrné spolupráce.

Specifickou úlohou OSPOD je také role doprovázejícího subjektu, se kterým mohou pěstouni v některých krajích a oblastech uzavřít Dohodu o výkonu pěstounské péče. Této se autorka podrobněji věnuje v kapitole následující. Přínos propojení činnosti OSPOD jako státního orgánu a zároveň doprovázející organizace, či jeho případná úskalí, v této práci nerozvíjí.

1.3.2 Úloha doprovázející organizace v rámci výkonu pěstounské péče

Pověřená osoba, v tomto případě doprovázející organizace, vykonává sociálně-právní ochranu na základě rozhodnutí o pověření k výkonu dané činnosti. O vydání pověření rozhoduje krajský úřad dle jasně vymezených podmínek uvedených v § 49 Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí. Pověřené osoby mohou pomáhat pečujícím osobám při řešení výchovných problémů, poskytovat či zprostředkovávat poradenství, pořádat přednášky a kurzy zaměřené na péči a výchovu dětí, zajišťovat odbornou přípravu zájemců o NRP, vyhledávat a navrhopvat osoby vhodné k tomu stát se náhradními rodiči. V pěstounských rodinách dále provádí poradenskou a kontrolní činnost na základě Dohody o výkonu pěstounské péče.

Osoba pečující, ale i osoba v evidenci (pozn. osoba vedená v evidenci osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu) je povinna uzavřít dohodu o výkonu pěstounské péče s doprovázející organizací. Postup uzavírání této veřejnosprávní smlouvy upravuje § 47 b Zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, odst. 1 a 4.

Dohodu je nutné uzavřít do 30 dnů od nabytí právní moci rozhodnutí příslušného orgánu o svěřeni prvního dítěte do péče pečující osoby. Dohoda musí být vždy v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte (dále jen IPOD). Při uzavírání dohody je přihlíženo k zájmům a individuálním potřebám dítěte a osoby pečující. Pověřená osoba je povinna jednou za šest měsíců podat Obecnímu úřadu s rozšířenou působností oficiální zprávu o průběhu výkonu pěstounské péče.

Z uzavření dohody plynou práva a povinnosti pro osoby pečující a osoby v evidenci, které upravuje § 47a Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí v odst. 1 a 2. Konkrétně se jedná o právo na poskytnutí pomoci při zajištění osobní péče o svěřené dítě v situaci pracovní neschopnosti pečující osoby, narození dítěte, úmrtí blízké osoby, či při vyřizování nezbytných osobních záležitostí; právo na poskytnutí celodenní péče o každé svěřené dítě starší dvou let alespoň čtrnáct dnů v jednom kalendářním roce; právo na zprostředkování odborné pomoci a právo na pomoc při prohlubování vztahu s biologickými rodiči dítěte. Dohoda zahrnuje i povinnosti pěstouna, mezi které patří zvyšování znalostí a dovedností v oblasti péče o dítě, a to v rozsahu 24 hodin během jednoho kalendářního roku, dále spolupráce s pověřeným zaměstnancem (klíčovým pracovníkem) a povinnost udržovat, rozvíjet či prohlubovat sounáležitost dítěte s osobami blízkými, je-li to v souladu s IPOD.

Dohoda trvá po dobu, po kterou trvá pěstounská péče, poručenská péče, či po dobu, kdy je osoba vedená v evidenci osob vhodných pro výkon pěstounské péče na dobu přechodnou. Osoba pečující může vypovědět dohodu kdykoliv bez udání důvodu. Pověřená osoba jen z důvodů opakovaného porušování a maření povinností plynoucích z uzavření dohody, či při nepřijetí dítěte do přechodné pěstounské péče bez vážného důvodu ze strany osoby v evidenci.

2. VÝCHOVA DĚTÍ SVĚŘENÝCH DO PĚSTOUNSKÉ PÉČE

Přijmout dítě do pěstounské péče je zásadním rozhodnutím pro další život celého rodinného systému. Přijetí dítěte zásadně ovlivní partnerský vztah, rodičovský vztah, sourozenecký vztah, ale i vztahy v širší rodině. Dle Matějčka (2002, s. 22) „... by žadatelé měli také realisticky zhodnotit, jestli mají dost fyzických a duševních sil. Také jestli dokáží dítě zajistit finančně, nebo jestli jsou dostatečně tolerantní a otevření. Rovněž by se sami sebe měli ptát, jsou-li ochotní vzdát se svého pohodlí a přizpůsobit se. Věří, že přesvědčí své okolí, že je jejich rozhodnutí správné? Jak skloubí péči o dítě s kariérou? Jaké dítě by chtěli přijmout? A naopak jaké by vychovávat nedokázali? V neposlední řadě by si pak měli uvědomit, čím právě oni mohou být dítěti prospěšní.“ I když všechny tyto aspekty budoucí pěstouni zváží a nepodcení, může výchova přijatého dítěte přinést nejen příjemné, ale také obtížné situace. V této kapitole se autorka věnuje specifikům výchovy dětí v náhradní rodině, kompetencím pěstounů a možným úskalím v této instituci.

2.1 VÝCHOVA DĚTÍ V PĚSTOUNSKÉ RODINĚ

Jak již autorka výše zmínila, přijetí dítěte zásadně ovlivní partnerský, rodičovský, sourozenecký, ale i jakýkoli další vztah v celém rodinném systému. Výchova a péče v těchto rodinách se soustřeďuje na první pohled k dítěti, či dětem přijatým, protože bývá zpravidla něčím „odlišná“ a navíc je kontrolována. Jak bylo výše uvedeno, kontrola přichází do rodiny každé dva měsíce z doprovázející organizace a každého půl roku z odboru sociálně právní ochrany dětí. Pěstouni jsou motivováni k podávání, co nejlepších výsledků v péči o rodinu a může se stát, že se „neviditelné“ potřeby jejich biologických dětí, pokud v rodině jsou, skutečně pro ně stanou neviditelnými.

Pozice sourozence přijatého dítěte může být někdy nezáviděníhodná. Vrtbovská uvádí: „Je těžké milovat malého zloděje, manipulanta, dítě bez zájmu, citově ploché ...“ (2010, s. 107), přičemž tato slova směřuje k dospělým náhradním rodičům. Ve stejné, ne-li citelnější míře však dopadají i k biologickým dětem pěstounů. Dospělí, tedy dospělé děti pěstounů, prarodiče, tety a strýcové většinou mají potenciál se s tím vyrovnat a přijmout to jako fakt, ale mladší biologické děti v rodině potřebují jasné a trvalé ujišťování o svém jedinečném místě, kde je pro ně dostatek lásky, péče a pozornosti. V situaci, kdy náhradní rodiče jsou zároveň i rodiči biologickými vůči svým nezletilým dětem, o které pečují ve společné domácnosti, považuje Schoolerová (2002) za nezbytné projevovat svou lásku a péči jedinečným způsobem vůči každému dítěti zvláště v závislosti na jeho individuálních potřebách. Zmíněný postoj umožňuje pěstounským rodičům „...oprostit se od nereálného požadavku, dávat všem stejně, co do množství a intenzity, ale naopak, naplňovat potřeby dítěte s ohledem na jeho jedinečnost.“ (Schoolerová, 2002, s. 61)

2.2 ÚSKALÍ VE VÝCHOVĚ DĚTÍ V PĚSTOUNSKÉ PÉČI

Děti vyrůstající v náhradní rodinné péči jsou v určitém směru odlišné od dětí, které mají to štěstí vyrůstat v rodině vlastní, kde byly od narození naplňovány jejich základní fyziologické, emoční i sociální potřeby. Nejen z tohoto důvodu se u nich vyskytují problémy, které bychom mohli označit jako „typické“. V této části autorka čerpá z teorií vývojové

psychologie a vychází z jedenáctiletého pozorování často opakujících se vzorců v náhradních rodinách.

Savci se rodí, na rozdíl od člověka, s již vyvinutým mozkem, kde k dokončení vývoje došlo již před narozením. Lidský mozek má po narození ještě obrovský kus cesty před sebou. Pomocí proteinů se tvoří nové synapse a rozvíjejí se neuronové sítě. V období raného dětství jsou zkušenost interakce s dospělou mateřskou osobou a genetický potenciál, zásadní pro způsob, jakým se budou formovat specializované neuronové sítě, jež jsou odpovědné za mentální procesy po celý další život jedince. Tyto zkušenosti se v mozku odehrávají na úrovni tělesného zážitku, hormonální a neuronové činnosti, které se nakonec fixují a vytváří nejhlubší struktury našeho bytí. Dominantní zkušeností je nepochybně kontakt s matkou (pečující osobou), je tedy logické, že matka a její prvotní způsob péče o dítě, budou tím, co zásadně u dítěte ovlivní vývoj mozku a jeho některých funkcí. „Díky tomu, že se rodič a dítě na sebe usmívají a častují se mazlivými zvuky, mozek dítěte začíná tvořit neurologické dráhy nezbytné pro učení a zdravé sociální vztahy“ (Purvis, Cross, Sunshine, 2013, s. 34)

Přežití novorozence, jak už bylo zmíněno, je plně závislé na dobré vůli a snaze těch, kteří o něj pečují. Ihned po narození se dítě chová způsobem, který aktivně přispívá k jeho přežití. Pokud dítěti nejsou saturovány jeho potřeby, ocitne se ve stresu a začne vyvíjet specifickou aktivitu, která upoutá pozornost jeho pečovatele. Toto je označováno jako vazebné chování. Na základě komplexního uspokojování potřeb dítěte a zajišťování rovnováhy mezi potřebou samostatnosti, emancipace, a potřebou bezpečí a jistoty, může vzniknout spontánně zdravý a bezpečný vztah mezi rodičem a dítětem. Stereotypy vytvořené do konce prvního roku života dítěte „...budou pravděpodobně nesmírně vytrvalé a po celý život budeme mít sklon reagovat na stres určitými způsoby, které byly adaptivní v době našeho dětství. Naše nejstarší zjištění o tom, jak přežít, jsou vtištěna do našeho mozku i těla a jsou nesmírně odolná vůči každé změně.“ (Cairns 2013, s. 66)

Erik H. Erikson ve své teorii „Osmi věků“ rozděluje celý život jedince od narození až do stáří na osm vývojových stádií. Dle Kovaříka „Eriksonovo pojetí představuje určitý rámec, v němž můžeme zkoumat jednotlivé životní etapy s ohledem na jejich klíčové úkoly, krize a specifické úkoly lidí, kteří vyrůstají v prostředí nových, náhradních rodin. Ačkoliv okolnost „osvojení“ nebo „umístění do pěstounské péče“ má pro kojence a batolata jen nepatrný vědomý a uvědomovaný význam (začínají si jej uvědomovat až někdy na přelomu batolecího a předškolního věku), je zřejmé, že vyrovnávání s touto životní – a životně důležitou událostí

- zůstává takřka celoživotním úkolem, vždy znovu a nově řešeným v každém údobí životního cyklu osvojeného, či do pěstounské rodiny přijatého dítěte.“ (Kovařík a kol., 2004, s. 24)

Nejen u dětí přijímaných do náhradních rodin jsou tedy pro celý jeho další život rozhodující první dvě stadia z Eriksonovských osmi. Prvním stádiem prochází jedinec od svého narození do jednoho roku svého věku. V tomto kojeneckém období se mluví o fázi zaměřené na dosažení základní důvěry ve svět. Kvalita vazby mezi matkou a dítětem v této vývojové etapě ovlivňuje pozdější emoční prožívání a sociální adaptibilitu dítěte. Potvrdí-li si dítě jistotu a bezpečí, eliminuje se tím úzkost a rozvíjí otevřenost vůči okolnímu světu, tedy tzv. sociální vstřícnost. (Vágnerová, 2005, s. 72)

Jedná se o období plné závislosti dítěte na svém okolí. Vybudování základní důvěry vychází z bazálních zážitků s matkou (příp. pečující osobou) a vznikající vztah s ní, ovlivní celkové následné vidění světa dítětem. „Pokud jsou potřeby dítěte uspokojovány adekvátně, tedy včas, v dostatečné míře a citlivě, může dítě získat důvěru v to, že svět je dobré místo k životu. Naplnění potřeb musí nastat ve správném čase, se správnými lidmi a správným způsobem.“ (Vrtbovská, 2010, s. 17)

Dítě a matka se navzájem silně ovlivňují a proto je velmi důležité i to, aby si matka věřila, aby byla sama pro sebe důvěryhodná. Americký psycholog Allan Schore prohlásil: „Tvář matky je jedním z nejvýznamnějších stimulů ve světě malého dítěte. Je dobře známo, že pohled umí přenášet lásku, ale také nenávisť a silně agresivní signály.“ (www.trauma-pages.com) Raná zkušenost je proto velmi významným a často trvalým činitelem.

Do druhého vývojového stadia dle Eriksona přichází dítě ve věku přibližně jednoho roku a trvá zhruba do jeho tří let. Obecně ho označujeme za období batolecí. Jde o fázi prvních přání prosazovat vlastní vůli. Emancipaci, která přechází v osamostatňování se na různých úrovních. Přiměřenou stimulací je vhodné podporovat jeho pokusy o samostatné jednání. Začíná objevovat vliv svého chování na okolí, a pokud je příliš omezováno, nebo příliš tvrdě trestáno, za prosazování této nově nalezené svobody, hrozí, že se v něm rozvine patologický pocit studu a pochybnosti o sobě samém, jež by se daly vyjádřit jako „syndrom špatného já“. Tento termín použila poprvé Petra Vrtbovská Winnette jako pojem, který označuje komplexní a hluboký následek raného vývojového traumatu pro jádro osobnosti člověka. „Metaforicky by se dal popsat jako pocit odsouzeného, který je vinen strašným “tajemným” zločinem, avšak odsouzený neví, co, kdy a proč spáchal.“ (Vrtbovská, 2010, s. 59)

Podle Vágnerové (2005) si dítě začíná uvědomovat sebe sama a hranice svých možností. Učí se pravidlům chování, která jsou daná a je potřeba je dodržovat. Normy, ale ještě nejsou zvnitřněné, nefungují bez vnější kontroly. Kontrola nad dítětem musí být pevná a ujišťující. V tomto období je nutné zajistit dítěti podporující, stabilní a důsledný životní řád, který mu dodá jistotu. Je-li v tomto věku zanedbána péče, nebo je-li dítě vystaveno týrání, bude mít s největší pravděpodobností, poškozen i kognitivní vývoj. U těchto batolat lze pozorovat opožďování expresivní a receptivní složky řeči.

Druhou vývojovou teorií, kterou autorka nastiňuje je teorie attachmentu. Otcem konceptu souvislosti mezi citovým poutem a zdravým vývojem osobnosti je John Bowlby (1907-1990). Ve své práci popsal význam milující mateřské postavy a bezpečné citové základny rodičů pro dítě, jako nezbytnou složku zdravého vývoje. Na základě výzkumného experimentu „Strange situation“ (www.youtube.com/watch?v=zWsyIVVvDdw&index=3&list=PLF4764363FAE09F64) rozšířila v roce 1965 Bowlbyho koncepci americko-kanadská psycholožka Mary Salter Ainsworthová o teorii tří typů attachmentu takto:

- **jistý (bezpečný) attachment**, dítě matku považuje za bezpečnou základnu pro své explorační okolí, je přiměřeně zvědavé v přítomnosti cizí osoby, po odchodu matky se projevuje úzkostně a cizí osobě se vyhýbá, po návratu matky okamžitě vyhledává kontakt s ní
- **úzkostně ambivalentní attachment**, kdy se dítě nechce od matky oddálit, ale zároveň neprojevuje radost z její přítomnosti (charakteristické pro matky inkonzistentní ve svém chování a reakcích na dítě)
- **úzkostně vyhýbavý attachment**, po návratu dítě matku nevyhledává, či se jí dokonce vyhýbá (charakteristické pro pečující osoby necitlivé, odmítavé, nespolehlivé) (Winnette, 2018, s. 10)

V roce 1990 přidaly M. Mainová a J.Solomonová typ čtvrtý:

- **desorganizovaný attachment**, dítě se projevuje dezorganizovaně – dezorientovaně, např. stavem zamrznutí, či otáčením se dokola, tleskáním, pohybem směrem k matce, ale vzápětí zas od ní, matku vítá, ale hned o ní ztrácí zájem. (charakteristické pro děti zanedbávané, nebo týrané v prvním roce života, které mají významně snížený práh tolerance stresu) (Winnette, 2018, s. 11)

Dle Vrtbovské (2010) je ve skupině zanedbávaných, týraných, či zneužívaných dětí asi 80% dětí tohoto typu. Je-li dítě v raném věku vystaveno týrání, zneužívání, nebo nejsou jeho vývojové potřeby dlouhodobě naplňovány, dojde k rozvoji raného vývojového traumatu.

Existuje zde ještě jedna skupina dětí - lidí, kteří nemají zvnitřněn ani jeden z uvedených typů attachmentu a hovoří o nich jako dětech s poruchou “no attachment”, neboli “žádného citového pouta”. Jedná se o děti, které byly opuštěny hned na začátku svého života a většinou první tři roky strávily v ústavním zařízení. Poutají se pouze nahodile a krátkodobě, k různým dostupným zdrojům blaha, nebo dočasného bezpečí. Lidské bytosti vnímají jako vše ostatní, co se proměňuje. Když je “TO” zde, užiji si, ale nepoutám se. Dítě s takovou historií velmi často rozvíjí řadu náhradních maladaptivních mechanismů a vnitřních struktur, které mu pomohou přežít.

„U dítěte s raným traumatem dochází ke změnám emocionality, kontroly impulsů, schopnosti regulace afektu a stresu. U dítěte se projevují silné, od jeho vrstevníků velmi odlišné, reakce a chování je neobvyklé. Toto chování je obecně obtížné.“(Vrtbovská, 2010, s. 28-52) Ve starším věku je u těchto dětí, velmi často, diagnostikována některá sociální porucha osobnosti.

V Československu se této problematice, zejména u dětí v ústavní péči, věnovali Langmeier s Matějčkem, kteří ji definovali jako „...psychický stav, který vzniká, nejsou-li uspokojovány základní psychické potřeby dítěte po určitou delší dobu. Tento psychický stav se v pozdějším vývoji daného jedince projevuje některými specifickými nápadnostmi a vnáší do jeho sociálních vztahů některé specifické „rizikové“ okolnosti.“ (Kovařík a kol., 2004, s. 110)

S ohledem na výše uvedené je tedy zásadním úskalím ve výchově přijatého dítěte přesvědčení pěstounů, že v jejich případě, láska a péče nahradí a zcela odstraní všechny nedostatky z minulosti a od teď může svěřené dítě žít šťastný bezstarostný život jako jeho vrstevníci. Často si také nepřipouští skutečnost, že velmi malé přijaté dítě si může nést vrozenou vývojovou vadu, která nemohla být s ohledem na jeho věk diagnostikována, či neberou v potaz jeho možnou naprosto odlišnou osobnostní genetickou výbavu.

U dětí starších se v začátku společného soužití nezřídka setkávají s odmítáním, ignorací a odporem. Vrtbovská o tom píše „...Dítě, které se snažíte milovat, vypadá, jako by vaši lásku necítilo, nevrací ji zpátky, a možná dokonce dělá všechno proto, aby vám vaše nejlepší snahy pokazilo a vyvrátilo je z kořenů...“ (Vrtbovská, 2010, s. 106)

Obvykle tito náhradní rodiče vyvíjí nadstandardní úsilí k uzdravení nového člena rodiny, což se jistě jeví jako vhodné, potřebné a chvályhodné. I zde však platí – všeho s mírou. Nepřiměřené, až spasitelské úsilí může pěstouny za několik let zcela vyčerpat, negativně působí na přirozené vztahy dalších členů rodiny i na partnerský život pěstounů. V neposlední

řadě může vést ke ztrátě smysluplnosti poslání náhradního rodičovství. Samotné přijaté dítě pak často prožívá celoživotně roli oběti osudu. Předcházet tomuto nezdravému postoji částečně pomáhá práce s budoucími pěstouny při povinné přípravě, která se ale nevztahuje na pěstouny příbuzenské a práce v rámci povinného vzdělávání všech pěstounů.

Dalším úskalím se může pro výchovu svěřených dětí stát i to, že ze zákona jsou pěstouni povinni podporovat vztahy s rodinou původu, tedy aktivně se podílet na styku dětí s biologickými rodiči, je-li to v zájmu dítěte možné. Zde nastává riziko odmítání biologických rodičů ze strany pěstounů, a následně dítětem samotným. V této chvíli mohou být velmi nápomocní pracovníci doprovázejících organizací, kteří zajistí buď asistovaný kontakt, či pomohou situaci stabilizovat jinými způsoby. Tito zpravidla vyberou vhodné místo pro setkání, obě strany na kontakt připraví, nastaví pravidla a v případě potřeby jsou mu po celou dobu přítomni. Stalo se dobrou praxí, že takto zodpovědně asistované kontakty vedou postupně k většímu vzájemnému respektu mezi stranami a asistence v mnoha případech není již v pozdější době potřebná.

2.3 ROLE PEČUJÍCÍ OSOBY

Jak již bylo zmíněno, stát se náhradním rodičem je závažným životním rozhodnutím. Zásadním ovlivňujícím faktorem pro výkon náhradního rodičovství je osobnost pěstouna a jeho motivace pro něj. Jeho temperament, charakter, schopnosti, postoje, ale i zdravotní stav, fyzická kondice, věk a v neposlední řadě i sociální atribut zahrnující vztahy v primární a širší rodině, v zaměstnání i v sousedství. U motivace budoucích pěstounů se autorka pozastavuje jen okrajově a vnímá dva hlavní motivy k přijetí dítěte. Jednou motivací může být neuspokojení žadatelů o adopci, tedy to, že nechtějí na dítě dlouho čekat. Druhou je přijetí dítěte, jako forma jistého poslání, či povolání. Z vlastní zkušenosti potvrzuje, že první jmenovaná může přejít časem do druhé.

Z předchozích informací vyplývá, že náhradní rodičovství klade na žadatele určité specifické nároky. Je to zejména schopnost přijetí jedinečnosti a odlišnosti dítěte, vcítění se do jeho emocí a potřeb a otevřenost novým přístupům ve výchově. Důležitá je určitá „...kreativita, protože u některých traumatizovaných dětí se stává, že na ně neplatí běžná výchovná opatření.“ (Vrtbovská, 2010, s. 103-115)

Neméně důležité je i uvědomění si vlastních možností a kapacity již při rozhodování se pro to, jaké dítě jsou budoucí pěstouni schopni s láskou plně přijmout. Ať se jedná o barvu pleti, genetickou zátěž, případný handicap, či sociální prostředí, ze kterého dítě přichází.

Autorka popisuje vlastní zkušenost, kdy jí a jejímu manželovi nebyla sdělena celá skutečnost o původu dítěte. Před přijetím prvního dítěte se shodli na tom, že si nejsou jistí, zda by byli schopni plně přijmout dítě jiného etnika, a proto toto uvedli i do žádosti o svěřeni. Fotografie rodičů k dispozici nebyly a zaměstnanci kojeneckého ústavu budoucím pěstounům sdělili, že biologický otec je vysoký pohledný Slovák. O jeho zjevném Romském původu, ale nic řečeno nebylo, přestože biologická matka s dcerkou více než tři měsíce po porodu pobývala v azylovém bytě, který byl součástí kojeneckého ústavu. Otec dítěte je zde v té době navštěvoval. Pěstouni tuto skutečnost zjistili přibližně až rok po přijetí holčičky.

Autorka se také ztotožňuje s názorem, že role pěstounů je vždy v určité míře sociálně-psychologická a terapeutická. Pěstoun musí mít na paměti fakt, že za plnění své úlohy by neměl očekávat vděčnost a ocenění, zejména od přijatého dítěte. Odsunout své vlastní naplnění v tomto směru je dle ní velmi pokročilou dovedností. Stejně je to i se stavěním sebehodnoty pěstouna na úspěších svěřených dětí. Přínosné jsou z jejího pohledu i základní znalosti z vývojové psychologie, speciální pedagogiky a pediatrie.

Matoušek s Pazlarovou (2010, s. 50-60) řadí mezi schopnosti pěstouna umění vymezit jasné srozumitelné hranice, zvládat problémové chování a organizaci společných zážitků. Pěstoun by měl umět ocenit byť drobný pokrok v jednání dítěte, ať už se jedná o výkon, např. školní dovednost či o žádoucí projev v chování dítěte.

Součástí náhradního rodičovství může být řešení nepříjemností typu obviňování ze strany dítěte, odmítání, vzdor, nepochopitelné emociální reakce, problémy ve vzdělávání, zvýšená somatizace, obtížné kontakty s biologickými rodiči, tlak ze strany OSPOD, či doprovázející organizace a odsuzující mínění širší veřejnosti související s výkonem pěstounství.

Podle Schoolerové (2002, s. 107) by se náhradním rodičem měla stát zralá osobnost, která má zpracované nebo minimálně pojmenované své náročné životní situace, případná traumata a životní ztráty. „Pokud tak neučiní a špatné zážitky potlačí, oslabí tak celkově svou schopnost cítit a být empatický k dítěti... zároveň ani svěřené dítě pak nemůže naučit vyrovnávat se s vlastní ztrátou a bude pro něj náročné s ním o takových věcech mluvit.“

Také návrat pěstounského dítěte zpět k biologickým rodičům může být pro pěstouny velmi náročný, a to i v případě profesionálních pěstounů, kteří jsou na tuto situaci speciálně školeni.

Vše výše uvedené by měla zahrnovat tzv. příprava pěstounů. Autorka se domnívá, nejen na základě vlastní zkušenosti, že si sami žadatelé stěží dokážou dopředu představit, co všechno pěstounství může obnášet. Za cennou část přípravy považuje zejména sdílení osobních zkušeností stávajících pěstounů s pěstouny budoucími.

Jako poslední významnou dovednost, každého náhradního rodiče, vnímá zdravou reflexi a schopnost si beze studu a pocitu selhání požádat o včasnou pomoc, podporu, či terapii.

3. SPECIFIKA PŘÍBUZENSKÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČE

3.1 SPECIFIKA VÝCHOVY DĚTÍ V PŘÍBUZENSKÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČI

Na základě Analýzy situace příbuzenské pěstounské péče k 31. 12. 2016 se v České Republice pohybovala míra dětí umístěných do příbuzenské pěstounské péče od 52,4% do 78,3% dle jednotlivých Krajů. (Institut projektového řízení, 2017, s. 42)

Příbuzenská pěstounská péče je predikována jako střednědobá, či dlouhodobá forma náhradní rodinné péče. Orgány sociálně-právní ochrany usilují přednostně o to, aby se o sociálně osiřelé dítě postaral nejbližší vhodný příbuzný. Příbuzný je v tomto momentě vystaven určitému tlaku úřadů, mnohdy dalších členů rodiny a zejména tlaku vlastního svědomí, kdy je pro něj nemyslitelné odmítnout. Ve většině případů nemá dostatek času, aby v klidu zvážil rizikové faktory, které jsou s přijetím dítěte spojené. Pokud se navíc jedná o náhlé úmrtí rodiče dítěte, nemá možnost vyrovnat se s jeho ztrátou, obvyklou cestou, která vyžaduje čas.

Dítě se tak náhle ocitne v péči příbuzného, který čelí mnoha tlakům a nejistotám. Budoucí pěstouni pak přijímají děti různým způsobem. Primární roli hraje jejich dosavadní vztah jak k dítěti samotnému, tak k jeho biologickému rodiči. Záleží také na intelektu, sociální inteligenci, na socioekonomickém postavení příbuzného, tedy na celkové situaci a historii rodiny. Někteří přijímají děti zcela přirozeně a snaží se svůj styl života zasvětit právě jim. Jiní naopak celou situaci vnímají jako velkou zátěž, nespravedlnost spáchanou na sobě, a svěřeným dětem tak mohou skrytě, nebo i zjevně vyčítat, že jim „zkazily život“.

Všem je ale společné jedno. Nejsou povětšinou informováni o svých právech a možnostech. Často ani nevědí, že „nějaká“ pěstounská péče jako způsob náhradní rodinné péče existuje.

Pokud se jich neujme zkušená sociální pracovnice, která jim situaci vysvětlí a celým procesem je provází, netuší, co si s touto skutečností počít, kam se obrátit, o jaké pěstounské dávky zažádat, jak se chránit před možnou expanzí, či vydíráním biologickým rodičem.

Takto nově vzniklá rodina se může okamžitě, zvláště v případě prarodičů, ocitnout v hmotné nouzi, neboť jejich důchod na pokrytí všech potřeb dětí obvykle nestačí. I přesto, že se příbuzný postupně seznámí se svými právy a rozhodne se využít státní příspěvky a posléze i podporu ze strany řady neziskových organizací, může žít ve finančních těžkostech. Ty obvykle trauma vzniklé z celkové situace ještě násobí. Často pak dochází k izolaci rodiny, neboť se svou situací stydí přiznat. Nejsou schopni zabezpečit dětem jiné věci, či aktivity, než vyžaduje starost o jejich nejzákladnější potřeby. Obávají se požádat o pomoc a zůstávají tak osamoceni. Tento model je charakteristický zejména pro pěstouny prarodiče. Ti se ocitli znovu v roli rodiče a jsou nuceni plnit úlohu, která již jejich věku obvykle nepřísluší, a která je může značně fyzicky a psychicky vyčerpávat. Pokud navíc převáží ostych a uzavřenost, je jen otázka času, kdy tyto „vnitřní“ komplikace rodinný systém zásadně naruší. Jako přínosná se autorce jeví pomoc ve formě sdílení s dalšími náhradními rodiči s podobným životním příběhem a upřímný zájem sociálních pracovníků. Možnost sdílení, svěřením se, a načerpání inspirace tak může prarodiče v jejich nové roli posílit.

Izolace má i mnohé jiné a hlubší příčiny. Tito pěstouni jsou v některých případech přesvědčeni, že na selhání svých dětí (biologických rodičů vnoučat) mají určitý podíl. Ve většině takových rodin se projevovaly vztahové problémy, problémy s komunikací, rozvod, přehnané nároky, nedostatek citu nebo neschopnost cit vyjadřovat, který provází rodinu z hlediska celé její historie, či různé podoby závislosti. Určitá část z nich pak prožívá pocit viny. Hledají chybu v sobě a vnoučatům se pak bezvýhradně obětují. Před okolím a samotnými vnoučaty své pocity pečlivě skrývají, snaží se bezmezně naplňovat veškeré jejich potřeby, na venek se prezentují spokojeným životem, nikomu se nesvěřují, nejsou schopni včas požádat o pomoc a budí dojem, že vše velmi dobře zvládají. Z Analýzy situace příbuzenské pěstounské péče z roku 2017 vyplývá, že „Problémy nastávají, když mají příbuzní přiznat, že dítěti se nedaří nebo má závažné projevy. Bojí se, že jim bude přisuzována chyba ve výchově a dítě jim bude odebráno. Mnoho problémů pak skrývají, což dítěti do budoucna škodí. Příkladem reakcí na neřešení problémů je utajované sebepoškozování dětí nebo psychické potíže samotného pečovatele. Častou oblastí, kde příbuzní zatajují informace, jsou dosavadní dluhy. Nejčastěji se jedná o prarodiče, kteří pečovali o svá vnoučata a náklady na tuto péči nesli ze svého důchodu, neboť dosud nebyli

pěstouny, ani osobně pečujícími poručníky a neměli nárok na dávky pěstounské péče.“ (Institut projektového řízení, 2017, s. 42) Z dlouhodobého hlediska je to pro velkou část z nich vyčerpávající a není zvláštností, že se to po nějaké době projeví na jejich psychické, či somatické stránce, případně na obou.

Další část prarodičů svůj podíl na selhání svých dětí odmítá. Nedokážou pochopit, jak je možné, že když své dítě tak „dobře“ vychovali, ono se jim takto odvděčilo. Své výčitky přenášejí na vnoučata. Opakují stejné vzorce komunikace a chování, které se často v jejich rodině přenášely z generace na generaci.

Společným jmenovatelem pěstounů prarodičů tak bývá mnohdy neschopnost pravdivě vnoučatům vysvětlit celou situaci a pomoci jim se v ní zorientovat. Pro samotné prarodiče je selhání svých dětí bolestivé a traumatické. Různé rodiny se s touto skutečností vyrovnávají svým způsobem, avšak pro vnoučata často nevhodným. Někteří prarodiče ve snaze vnoučata chránit o celé situaci nemluví. Domnívají se, že pokud nebudou vnoučatům své biologické rodiče připomínat, pomohou jim zapomenout a celou situaci jim ulehčí. Téma rodiče tak tabuizují, čímž paradoxně přispívají k tomu, že vnoučata nedokážou porozumět tomu, proč je rodiče opustili a nejsou schopná se tak se svou minulostí vyrovnat. Občasně se stává, že prarodiče úplně o identitě rodičů mlčí a pokud vnouče vychovávají od malička, pasují se do role rodiče a nechávají se oslovovat mamí a tati. Otázkou zůstává, jak si s tímto faktem poradí dospívající, či dospělý člověk, který tuto informaci dříve, či později zjistí.

Jednoznačně nezdravým modelem, který není výjimkou, je ten, že se o biologických rodičích mluví před vnoučaty negativně a vulgárně. Tím u nich sílí pocity viny a negativního sebepojetí, což nezdědka může vést k neschopnosti obstát v budoucím životě.

Dalším významným momentem spojujícím pěstouny prarodiče bývá strach o své zdraví. Prarodiče bývají mnohdy již v důchodovém věku a náhle jsou zodpovědní za budoucnost dětí, které se často nacházejí ještě v předškolním věku. Je pochopitelné, že se obávají, zda dokážou dovést děti do doby, kdy se budou schopné samy o sebe postarat. Tento strach může vést ke zhoršení jejich zdravotního stavu. Jejich úzkost se tím zvyšuje a vzniká tak začarovaný kruh.

Velký věkový rozdíl mezi prarodiči a jejich vnoučaty přináší i jiné komplikace. V mladším věku vnoučat, se ve většině případů prarodiče nedokážou adekvátně věnovat potřebám, či koníčkům dětí. Zvláště tehdy, kdy mají v péči větší počet dětí. Jejich fyzická a finanční kapacita je omezena, popřípadě už vnoučatům nerozumí. Tyto mezigenerační problémy pak nabývají na intenzitě a mohou vyvrcholit v období puberty sociálně patologickým chováním přijatého dítěte.

Po stránce vyrovnanosti fyzických sil a mezigeneračních problémů jsou na tom lépe příbuznější pěstouni, ve vztahu teta, strýc, či méně často sourozenec osiřelých dětí. Ale i pro ně, vyvstávají ze situace specifické komplikace. Publikace Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuzným (s. 24) uvádí, že velkým tématem je vnímání role pečující sourozenecké osoby ze strany přijatých dětí. Kým vlastně je? Má rodičovskou autoritu? Je tato autorita sourozenci respektována, nebo jde spíš o vztah založený na týmovém fungování? Velmi problematické postavení pak může mít partner vychovávajícího sourozence, protože rodičovskou autoritu nemá a není také členem sourozeneckého týmu.

V případě pěstounské péče ostatních příbuzných velmi záleží na jejich vztahu k biologickému rodiči a na postoji k situaci samotné. V těchto případech vyvstávají nečíslné konflikty při kontaktu dítěte a původního rodiče, kdy pěstoun nesdílí přesvědčení o přínosu tohoto styku. Zde, jak již bylo uvedeno, hraje důležitou roli koordinace setkání ze strany pověřené osoby sociálně-právní ochrany dětí.

Mezi specifika výchovy dětí v PPP autorka řadí i pozitivní aspekty, které zejména souvisí s rozvojem kvalit osobnosti a života pěstouna. Jedná se o určitou formu péče o sebe, ať v podobě nových přátelství, zájmů mentálních, fyzických, či většího nadhledu vůči složitějším životním situacím. Potřebu přiblížení se a pochopení dobových trendů v podobě dovednosti obsluhy elektronických zařízení, oblečení, hudby apod. Zjednodušeně řečeno mají velkou motivaci se „udržovat v kondici“ a být „déle mladí“. Také si často uvědomují větší význam hodnot, které chtějí předat svěřeným dětem a jsou schopni lépe nakládat s jejich společným časem.

3.2 BIOLOGIČTÍ RODIČE DĚTÍ V PŘÍBUZENSKÉ PĚSTOUNSKÉ PÉČI

Méně častým případem je situace, kdy to, že rodič není schopen plnit své rodičovské povinnosti, není otázkou jeho rozhodnutí, či vůle. Jedná se o případy úrazu, vážného onemocnění, postižení, či úmrtí. V těchto případech vykazují příbuznější pěstouni specifické aspekty související s příčinou neschopnosti rodiče pečovat o své potomky. Tyto rodiny nevykazují následující faktory, které autorka popisuje dále.

Pro příbuzenskou pěstounskou péči, je v určité míře, specifická osobní angažovanost s pocity křivdy, vůči rodiči, který v péči o dítě selhal a nevyvíjí snahu o nápravu. Ve většině případů je vzájemný vztah silně narušen. Zejména prarodiče se těžko vyrovnávají, se selháním svého dítěte v roli rodiče. Ať už se jedná o opuštění dětí, patologický způsob života a následné odebrání dětí, anebo nezralost a nezáměr. Prarodiče povětšinou nedokážou sami vlastními silami takovouto realitu otevřeně přijmout a tím pádem nemohou celou situaci ani patřičně přiblížit svým vnoučatům. Obdobně jsou na tom i pečující sourozenci. Jak je již uvedeno výše, pečující osoby často o rodičích nehovoří, nebo je naopak viní.

Celá situace se pro rodinu stává ještě složitější, pokud biologický rodič, který s rodinou nežije, občas neplánovitě rodinu navštěvuje. Ve většině případů se to děje bez domluvy a neohlášeně. Mnohdy v dobré víře dětem slibuje společnou budoucnost, a to, že si je vezme k sobě. S příbuznými se dostává do konfliktu, sliby neplní, děti drží v napětí a nastolený rodinný řád rozbíjí. Pěstouni často nevědí, jak mají s rodiči svěřených dětí v takovém případě jednat. Touží po urovnání vztahu, vidí, že na jejich návštěvy děti čekají, avšak rodiče se chovají nezodpovědně a děti zklamávají neuskutečněnými sliby. Vzhledem k tomu, že jejich vzájemný ambivalentní vztah byl často narušen již v minulosti a nebyl terapeuticky „léčen“, dochází ke konfrontacím a vzájemnému obviňování. Trauma všech zúčastněných, především dětí, tak obvykle sílí.

Možná cesta ke stabilizaci situace se nachází v asistovaném kontaktu, který v případě kladného přijetí oběma stranami, může po čase přejít v nastolení žádoucích pravidel a kontakt bez asistence. Výše zmíněných témat se autorka dotýká v následující praktické části této práce.

4. METODOLOGIE VÝZKUMU

V praktické části autorka využila své osobní zkušenosti průvodce v rodinném poradenství, lektora vzdělávání v náhradní rodinné péči, praxe sociálního pracovníka v neziskové organizaci a zároveň náhradního rodiče. Autorka si uvědomuje, že toto prolnutí několika odlišných rolí a různých úrovní pohledu na dané téma, může být jak přínosem, tak i zatížením. Výzkumnou sondu se rozhodla zrealizovat na základě polostrukturovaných kazuistických rozhovorů. Přesné informace uvádí dále.

4.1 CÍL VÝZKUMU

Cílem praktického zkoumání autorky, na základě vlastního šetření, je skrze popis situace a záznam prožívání příbuzenského pěstouna, porozumět a přiblížit se specifiku tohoto typu náhradní rodinné péče v České Republice. Přínos tohoto zkoumání shledává autorka, v možnosti zakomponování výsledků výzkumu do práce své i práce dalších profesionálů, kteří se s příbuzenskými pěstouny ve svém povolání setkávají. K naplnění cíle, autorka použila polostrukturované rozhovory. Oslovila respondenty, které znala z předchozí doby. Všichni dotazovaní se zúčastnili alespoň jednoho vzdělávacího bloku, který lektorovala. Ve čtyřech případech vycházela i z půlroční zkušenosti, kdy s klientem a svěřeným dítětem procházela deseti terapeuticko-vzdělávacími setkáními v rámci zvyšování rodičovských dovedností. Zde autorka poznamenává, že nezastávala roli direktivní, ani kontrolní, ale spíše nápomocnou, i když si je vědoma určitého neopomenutelného podílu role autority. Sama ji označila jako autoritu s lidskou tváří, či roli průvodce. Díky tomu očekávala otevřenost a důvěru ze strany dotazovaných a tedy i vyšší validitu získaných dat. Výstup z těchto byl zpracován do kazuistik.

4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Autorka se při stanovení výzkumných otázek zaměřila na oblast života příbuzenských pěstounů z hlediska času. Jejím záměrem bylo jednotlivé životní příběhy nahlédnout, co možná nejkompexněji. Hlavní výzkumná otázka zněla:

Jaké společné specifické aspekty se v životě příbuzenských pěstounů vyskytují?

Při samotných rozhovorech přistupovala autorka k dotazovaným méně formálním způsobem a základní otázky přizpůsobila tak, aby pro ně byly srozumitelné a pochopitelné. Tři první

otázky zaměřila na prožívání minulosti a další tři na prožívání současnosti s propojením k přáním do budoucna. Zároveň záměrně v úvodu pokládala první otázku s předpokladem pozitivní odpovědi, tak aby se rozhovor rozproudil přirozeně a lidsky. Používala doplňující dotazy pro upřesnění správného pochopení vyjádřené myšlenky a parafrázování.

Níže uvádí základní otázky pro rozhovor:

- a) Co jste si přinesl/a do života ze své původní rodiny, čeho si vážíte? (Jaké hodnoty, zvyklosti, přesvědčení, apod.)
- b) Je něco, co existovalo ve vaší původní rodině a vy jste se rozhodl/a to ve svém životě nemít, nebo nedělat?
- c) Co se stalo, že nyní vychováváte svého/svou (vnuka, vnučku, neteř, synovce...)?
- d) Vnímáte, že děláte nějaký rozdíl ve výchově (vnuka, vnučky, neteře, synovce...) oproti výchově svých dětí, které se vám narodily?
- e) Máte nějaká přání v souvislosti se svým/svou (vnukem, vnučkou, neteří, synovcem...)?
- f) Máte nějaká svá osobní přání, které byste si chtěl/a do budoucna splnit?

4.3 METODA VÝZKUMU, SBĚR A ZPRACOVÁNÍ DAT

Zpracovat data v této práci se autorka rozhodla na základě kazuistik. Jejím cílem bylo v nich zachovat, co nejvíce popisný charakter a vyhnout se vlastním interpretacím. Ve zpracování výsledků výzkumného šetření naopak vnímala osobní pohled jako vhodný a potřebný.

Pro sepsání kazuistik vycházela z rozhovorů, jež byly pořízeny jako audio záznam. Odehrály se, buď na půdě doprovázející organizace, kde k rozhovoru byla využita samostatná místnost a zajištěno potřebné soukromí, nebo v bytě respondenta. V takovém případě autorka respondenta před nahráváním zevrubně seznámila s okruhy otázek, na které se bude ptát a nechala na něm, na kolik si zajistí soukromí vlastním způsobem. Na obou místech rozhovory proběhly v upřímné a důvěrné atmosféře. Jejich rozsah byl od 36 minut do 1 hodiny a 10 minut. Po zahájení nahrávání rozhovoru autorka respondenty seznámila s účelem dotazování, tedy výhradně pro potřebu této bakalářské práce. S etickými zásadami zpracování poskytnutého materiálu. Zavázala se k zachování mlčenlivosti o uvedených skutečnostech a zachování jejich anonymity tak, aby je a jejich rodinu, dle uvedených dat, nebylo možné identifikovat. Dále jim sdělila možnost, že mohou kdykoliv rozhovor bez udání důvodu přerušit a nepokračovat, nebo odmítnout na položenou otázku odpovídat. Ověřila si, zda všemu, co jim sdělila, rozumí a zda souhlasí. Všichni dotazovaní tento souhlas do záznamu výslovně udělili.

S každým zvukovým materiálem pak pracovala zvlášť, odděleně v čase tak, aby se co nejméně přenášely prvky jednoho do druhého. Opakovaně záznam přehrávala a při náslechu, zaznamenávala citace, významné pasáže a momenty. Použila poznámky a grafické značky k propojení vztahů ve sdělených příbězích. Za významné pokládala pasáže, či slovní spojení, která se ve vyprávění opakovala. Ta, v nichž klient hovořil o svých emocích. Ta, jež klient zdůrazňoval intenzitou hlasu a též ta, která byla propojena s emotivními gesty. U všech dotazovaných se stalo, že se odchýlili od konkrétní otázky směrem ke svému prožívání, což autorka vnímala jako přínosné a až na jeden případ toto nekorigovala a nechala přirozeně proběhnout. Ze zapsaného dílčího textu následně vypracovala kazuistiky a z těchto stanovila společná témata. Ta zredukovala na významné aspekty v životě respondenta, které se pak zpracované do tabulky, i s tématy, staly základem pro výsledky výzkumného šetření.

4.4 VOLBA SOUBORU RESPONDENTŮ

Autorka působí jako lektorka v oblasti vzdělávání náhradních rodičů a zároveň jako terapeutka - průvodkyně v rámci půlročního programu pro pár rodič a dítě, kde rodič pomocí nácviků komunikace a jednání s dítětem, zvyšuje své rodičovské dovednosti a posiluje vztahovou vazbu mezi nimi. Doprovázející organizace, které doposud využily těchto služeb, se nachází ve třech krajích. Autorka tedy oslovila respondenty ze všech tří krajů. Dále se snažila výběr tvořit stejnoměrným rozložením počtu oslovených, dle typu příbuzenského poměru k přijatému dítěti a dle pohlaví náhradního rodiče. Mužů samostatně pečujících o svěřené dítě je poměrově ve všech třech organizacích výrazně méně, než žen. Nesnažila se tedy o striktní genderové vyvážení. Oslovila celkem deset příbuzenských pěstounů. Devět z nich osobně znala. Desátý byl kontaktován skrze sociální pracovníci. Jednalo se o muže, majícího čtyři roky v pěstounské péči svou nyní sedmnáctiletou sestru, který nejprve s rozhovorem souhlasil, ale posléze se dle sociální pracovníce vyjádřil, že dotazován být nechce. Z devíti dohodnutých rozhovorů proběhlo osm. Jedna pěstounka – teta se v den rozhovoru omluvila z důvodu nemoci a dále již nebyla kontaktována. Důvodem bylo, že autorka upřednostnila pořízení rozhovoru v rámci osobního setkání a do bydliště této respondentky již opakovaně necestovala.

Finálně bylo tedy dotazováno osm příbuzenských pěstounů, z čehož čtyři byli prarodiče – dva muži a dvě ženy, jedna sestra mající v péči své sourozence, a tři tety pečující o děti svých sourozenců. Autorka se také snažila o širší rozptyl dosaženého věku a vzdělání dotazovaných. Jednotlivým respondentům bylo přiřazeno označení R1 až R8. V případě prarodiče R3, byl rozhovor ztížen častým doptáváním se na význam řečeného, neboť pán je

Rumunské národnosti a česky mluví omezeně. Respondentům i dětem byla pozměněna jména a údaje, které by je mohly identifikovat.

5. KAZUISTIKY A ANALÝZA ROZHovorŮ

R1 – JARKA

Žena, věk 52 let, žije ve vlastním domě v Ústeckém kraji, jednou rozvedená, porodila a pečovala o 3 biologické děti. Vychovává vnučku Karolínku ve věku 5 let (dcera prostředního syna, věk 30 let), byla jí svěřena do péče, ve třech měsících života. Ve společném domě s nimi žijí dvě dospělé biologické děti paní Jarky (nejstarší dcera, věk 31 let a nejmladší syn, věk 25 let). Paní Jarka pracuje jako OSVČ, je nadprůměrně pracovně vytížená, působí dojmem energické pragmatické ženy a ráda se pěkně obléká.

Kazuistika - Jarka

Paní Jarku vychovávala babička. Matka, dcera této babičky, se s otcem rozvedla, když bylo pěstounce šest let. Po rozvodu od rodiny odešla neznámo kam. Otec si Jarku a její sestru, tehdy dvouletou, brával na víkendy, ale po založení nové rodiny byl tento kontakt přerušen. Zůstaly krátké návštěvy o Vánocích a Velikonocích. Ani čas o letních prázdninách děvčata s otcem netrávila. Babička pracovala jako gymnazijní učitelka a na vnučky byla velmi přísná. Pěstounka ji popisuje slovy generál a organizátor. Nepoužívala tělesné tresty, ale domácí vězení. Naučila je úctě k lidem, pravdomluvnosti, pracovitosti a také ručním pracím, vaření a péči o domácnost. Jako příjemné popisuje pěstounka trávení víkendů, kdy na ně babička měla čas a vždy v sobotu jezdili, či chodili na výlet. V neděli se pak na oběd u nich sešli sourozenci jejich biologické matky, tedy strýc s tetou a po obědě hráli karty, kostky nebo jiné společenské hry. Jako pozitivní vnímá příklad sounáležitosti u rodinného stolu, tedy, že o víkendů společně snídali, obědvali i večeřeli. Popisuje to jako prostor pro komunikaci a blízkost členů domácnosti. Sama toto praktikovala ve své rodině dříve a praktikuje do dnes. Co nesdílí, je babiččino náboženské přesvědčení. Hovoří o i tom, že osobně vůči svým dětem uplatňovala volnější výchovu. Nechtěla se dočkat toho, aby jí děti z domu utíkaly, jak to jeden čas dělala babičce ona.

Otce svěřené vnučky Karolínky popisuje jako problémového už od třinácti let. Užíval marihuanu, chodil za školu a s tím souviselo, že začal lhát a krást. Zejména doma a u příbuzných. Cca půl roku docházel do diagnostického ústavu a ve čtrnácti byl prvně umístěn do výchovného ústavu. Do jeho plnoletosti tam pobyl ještě jednou. S krátkými přestávkami

vedl stejný způsob života a v osmnácti letech, když se vyučil, mu paní Jarka oznámila, že si nepřeje, aby s nimi bydlel. Pomohla mu najít práci a bydlení v Praze. V kontaktu zůstali. On si našel přítelkyni, ke které se nastěhoval. Bydleli u jejích rodičů a příběh se opakoval. Když zjistili, že je vykradl on, Jarka vše finančně vyrovnala, oproti tomu, že ho nezažalují. Stále věřila v jeho nápravu. Dle jejích slov nikdy nestrádal a nikdy mu nic nechybělo. Komunikovat s ním v té době přestala. On jí občas kontaktoval. Že bude babičkou, se dozvěděla od syna přes sms, a když se Karolínka narodila, matka holčičky jí poslala fotografii miminka. Paní Jarka se synem a jeho partnerkou začala opět komunikovat. Předpokládala, že narození dítěte je motivuje k uspořádání si života. Zhruba po dvou měsících, když si psala s matkou vnučky, vytušila, že něco není v pořádku. Po několika dnech se jela přesvědčit. Vnučka byla umístěna v kojeneckém ústavu a její biologická matka pěstounce sdělila, že je tam od narození. Ta se rozhodla, že se o malou bude starat. Matka dítěte, ani syn nic nenamítali a během týdne si Jarka vnučku přivezla domů. V zařizování podmínek pro příchod miminka jí velmi pomohla její biologická sestra, se kterou má srdečný vztah. Rodičům dítěte nabídla možnost bydlet u ní v domě, pokud si uspořádají své životní poměry. Oni odmítli a během několika měsíců syn nastoupil do věznice za krádež a distribuci drog. Pěstounka s nimi kontakt přerušila a dohodla se s pracovníkem z doprovázející organizace na zastupování. Její syn byl před dvěma měsíci z výkonu trestu propuštěn. O dcerku dosud neprojevil zájem, ani se jí nepokusil kontaktovat. Pobývá momentálně neznámo kde. Biologická matka Karolínky o ní taktéž nejeví zájem. Od doby jejího narození porodila další dvě děti, které předala k adopci. Kontakt s dcerkou proběhl pouze jednou, v době, kdy jim pěstounka nabídla možnost bydlení v jejím domě, za podmínky, že si uspořádají své záležitosti, nastoupí zde do zaměstnání a budou se o holčičku starat. Rozdíl ve výchově vědomě dělá. Není tak přísná, jako byla dřív. Dále dle svých slov uvádí, že už tolik neřeší pořádek a přesný denní režim, kdy děti musely být v osm v posteli, což Káje povoluje déle. Uvědomuje si riziko související s nedůsledností a snaží se na to, za podpory sociální pracovnice, zaměřit. Zároveň přiznává svoje limity a kapacitu. Hovoří o tom, že ví, že dělá to nejlepší, čeho je schopná. Do budoucna si přeje z Karolínky vychovat spokojenou bytost a to, aby se syn „srovnal“. Ve změnu životního stylu biologické matky vnučky nevěří. Pro sebe si přeje zdraví a přijímajícího partnera.

Témata vyplývající z rozhovoru

Téma – původní rodina: Pěstounka popisuje dětství jako hezké, i když náročné. O povinnostech hovoří slovy: „*Musela jsem se vždycky ráno o nás o obě (se sestrou) postarat.*“

Za tmy jsem vodila ségru do školky, to mi mohlo být tak sedm. Pak, když jsem přišla domů, jsem musela zatopit, nanosit někdy i uhlí ze sklepa, udělat úkoly, nádobi a počkat až babička přijde z práce..., když nebylo něco v pořádku, dostala jsem domácí vězení. Strejdu jsem prosila (směje se) at' mě nařeže, že chci radši nařezat, ale nechci už domácí vězení. Babička nás nikdy neuhodila.“ Na dospívání vzpomíná: „...to už mi mohlo být tak šestnáct a všichni chodili do letňáku a já musela být v osm doma. Neplatilo nic, že jsem se párkrát snažila babičku přesvědčit. Byla generál. Byla až moc přísná. Tak jsem v noci začala utíkat oknem a jednou jsem se vrátila a babička spala v mojí posteli.(smích) To už jsem to nevydržela a křičela na ní, že všichni můžou, i Nováková Jana a já jediná ne. Jana byla totiž nejmladší ze sedmi dětí a měla stejně starou maminku jako já babičku. Byly spolužačky. No a babička se pak k ní šla na to zeptat, no a pak už jsem mohla.“

Téma – důvod pro přijetí dětí do PP: Otce Karolínky popisuje jako problémového už od třinácti. „Kouřil marjánu, začal chodit za školu a začal hrozně lhát a krást. Doma nám zmizelo všechno, všechno co mělo nějakou cenu. Opravdu všechno. Nedovedete si to představit. Mě všechno dědictví (šperky a zlato), peníze, dětem vzal i ty mp přehrávače, nebo cédéčka. Kradl i u příbuzných. To mi vždycky zavolali a já šla a zaplatila to za něj... nechápu to. Nikdy neměl nouzi. Měl všechno, co chtěl. To už jsem podnikala a byla sama..., rozvedla jsem se. To když jsem byla s ním (mluví o bývalém manželovi otci biologických dětí), to jsme hladověli, fakt hladověli. Měla jsem třeba jen na rohlíky a jedla jsem celý týden jen rohlíky. Všechno prochlastal. Mě řezal. Přišla jsem tady o zuby (ukazuje). Na víkendy jsem se s dětmi jezdila najíst k babičce. Až se jednou malá prořekla, ale stejně to trvalo ještě pár let, než jsem sebrala odvahu a vykopla ho. Už nežije. Uchlastal se.“

V rozhovoru paní Jarka zmínila i pozitivní stránky osobnosti syna slovy: „... má dobrou vlastnost, je šíleně pracovitej a šikovnej. On by to dotáhl daleko, kdyby chtěl...on má kouzlo osobnosti, to charisma. On umí prostě mluvit... je prostě úžasnej. (směje se)“ Bylo příjemné vnímat, že na jeho silné stránky nezapomněla, a že Karolínce může tátu v určitém směru ukázat jako inspirujícího.

O rozdílech ve výchově mluvila takto: „...víc Káje dovolím. A asi ji dost rozmazluju, asi víc než bych měla. Všichni si to kompenzujeme. To, že nemá ty rodiče, ... ale třeba bonbóny jsme vyřadili. Dan (nejmladší syn) to teda porušuje. (popisuje systém omezení spotřeby sladkostí vnučkou)... U nás není to, že by musela být v osm v pokojíčku...i když vlastně ano, ale nenutím jí k tomu. Když za mnou přijde, že se chce se mnou koukat na Ordinaci, nechám jí.

Ordinace, je jediná věc, kterou si nenechám vzít. To všichni vědí, a respektují to. U toho relaxuju.“

Téma – budoucnost: *„Mám šílený obavy. Jo, aby nebyla jako táta a máma. Mám strach z těch genů. Nevím, jestli se tomu dá výchovou nějak pomoci, no prostě udělám to, co nejlíp můžu.“*

Reflexe autorky: Slovo **geny** vnímám, v případě diskuzí na téma pěstounské péče, jako určité zaklínadlo. Velká část laiků i odborníků přisuzuje biochemii většinový podíl na vývoji osobnosti člověka. Další část dotčených nechává větší prostor empiricky doloženým psychologickým aspektům výchovného prostředí. Jiní jsou zastánci přesvědčení „poručíme větru dešti – láskou“, protože „Láska vítězí“ a nakonec mně napadají ti, kterým je celkem jedno „odkud se to vzalo“, ale kterým není jedno „co teď s tím“. Sama za sebe jsem tomuto poslednímu postoji nejbliže. Minulost neovlivním. Ano, je dobré ji brát na zřetel, protože někdy hodně věcí osvětlí. Má ovšem úplně stejnou sílu, věci zkusit a zavést nás do slepé uličky. Dnes už se prioritně nesnažím hledat „viníka“ v podobě příčiny. Oceňuji, když něco z toho zahlédnu, mám možnost to brát v potaz, možnost to využít k pochopení některých věcí, ale nečiním z toho „jistotu“, kterou bych tak ráda měla ve všem.

Po vyjádření obav, pěstounka hovořila o svých přáních: *„...aby (Kája) byla šťastná a měla spokojený život, a abych já byla zdravá a dovedla ji k dospělosti. U syna mám největší přání, aby se změnil, aby měla aspoň toho tátu, protože ona (matka Karolínky) se nezmění, pokud máte někde sedm dětí a je vám to jedno, tak se nezměníte... (dále hovoří o tom, co ví o životě Dariny).“*

„...a já bych chtěla najít ještě nějakýho muže. Aby nás měl rád i s vnučkou.“ Jarce při těchto slovech tečou slzy a situaci odlehčuje slovy *„...třeba potkáme nějakýho dědu někde na hřišti, že jo!“ (směje se)*

Těmito slovy rozhovor s Jarkou oficiálně skončil. Ještě jsme se chvíli zdržely u jejího pocitu osamění a touhy po partnerství. Před odchodem Jarka poznamenala, z mého pohledu důležitou věc, a to, že vlastně **nikdy neměla možnost takhle mluvit o svém životě v celku**. Vždy, dle jejich slov, hovořila jen o určité fázi života, ale nikdy, ani s kamarádkami, ani se „sociálkou“, ho neprošla takto od začátku až po současnost. Stejný moment po skončení rozhovoru vnímaly a popsaly i další tři pěstounky.

R2 - VÁCLAV

Muž, 70 let, žije v nájemním bytě v Karlovarském kraji, dvakrát rozvedený, po třetí v odluce s družkou, zplodil 6 dětí, v prvním manželství dceru a syna, v druhém 3 dcery (prostřední Sylva je biologická matka svěřeného vnuka do PP), s družkou má nyní 12ti letého syna, který žije se svou matkou, s Václavem je v pravidelném kontaktu. V péči má svěřeného vnuka Kryštofa, kterému je 8let, vychovává ho 4 roky, otec chlapce je ve výkonu trestu za výrobu a distribuci drog, matka Kryštofa byla cca před rokem z výkonu trestu propuštěna a bydlí nedaleko se svým novým přítelem. S Kryštofem se viděla za poslední rok dvakrát. Pan Václav je invalidní důchodce, má problémy s páteří a příležitostně si přivydělává jako ostraha. Působí společensky, je zábavný a jeho koníčkem je hra na bendžo v country kapele a rybaření.

Kazuistika – Václav

Matka respondenta zemřela v jeho pěti letech. Otec nechal výchovu chlapce na svojí matce, babičce Václava. Václav v její péči strávil sedm let. Na dotaz „Jaká byla?“ odpověděl, že jako každá babička. Hodná, dobře vařila, ale když byl starší, už na něj prý nestačila. Ve dvanácti letech si ho vzal do péče otec, který byl v té době znovu ženatý a vychovával s manželkou dvouletou dceru. Václav popisuje, že otec ho prý držel zkrátka a ve čtrnácti letech musel odejít na internát. Vyučil se elektromechanikem. Na vojnu nastoupil do Chebu, kde si našel první ženu. V místě se usadil a začal pracovat pro telekomunikační podnik. Z prvního manželství má dvě děti a trvalo čtyři roky. V druhém manželství zplodil tři dcery a manželství vydrželo sedmnáct let. Kriticky nahlíží na svou roli manžela a otce. Rozváděl se kvůli nevěře ze své strany. Po rozvodu se už neoženil a začal žít s partnerkou, se kterou má dnes dvanáctiletého syna. Před třemi lety se rozešli z důvodu finanční krize. Partnerka se dostala do dluhové spirály. Respondent uvádí, že se o problému dozvěděl až ve chvíli exekučního zabavení majetku, když už se dle jeho slov nedalo nic dělat. Zabaven a prodán byl i jejich společný dům. Partnerka bydlí s jejich synem u své dcery z prvního manželství a pan Václav dostal přidělen obecní byt, protože v té době již pečoval o svého vnuka. Se svým nejmladším synem se pravidelně vídá. S partnerkou mají „neutrální“ vztah. Navzájem si vypomáhají, ale žít už s ní, dle svých slov, nechce.

Vnuk mu byl svěřen do pěstounské péče ve čtyřech letech. Jeho biologická matka, prostřední dcera pěstouna, od svých šestnácti let užívala návykové látky. Zpočátku marihuanu, posléze pervitin. Dvakrát nastoupila léčbu závislosti, ale zrecidivovala. Pěstoun i jeho bývalá žena, matka Sylvy, se jí opakovaně snažili pomoci. V případě potřeby vnuka hlídali. Biologickému

otci Kryštofa zajistil pěstoun zaměstnání a dvakrát jim pomohl najít a zálohovat pronájem bytu. Bydlení jim společně s bývalou ženou vybavili, aby se dcera mohla o syna starat, ale oni vybavení v obou případech postupně rozprodali, neplatili nájemné a byt využili k výrobě pervitinu. Oba byli poté odsouzeni k nepodmíněnému trestu za výrobu a distribuci drog. Kryštof byl svěřen do pěstounské péče Václavovi, jelikož jeho bývalá žena, babička chlapce, chodila a stále chodí do zaměstnání ve směnném provozu. S péčí o vnuka panu Václavovi v rámci možností pomáhá. Matka Kryštofa si po propuštění z vězení našla nového přítele a nastěhovala se do sousední obce. Do zaměstnání zatím nechodí. Se synem se viděla dvakrát. Po propuštění a na Vánoce. Rozdíl ve výchově svých dětí a vnuka pěstoun nespatřoval, pouze vnímal rozdíl z pohledu své kapacity a úrovně dnešních nároků na děti ve škole. Také se zmínil o svém onemocnění páteře, s čímž souviselo i jeho přání zůstat zdravý. Na osobní rovině se těší na teplejší počasí, až bude moci vyrazit na ryby a za kamarády z kapely.

Témata vyplývající z rozhovoru

Téma – původní rodina: Tento rozhovor byl nejkratší ze všech pořizovaných. Bylo patrné, že respondent se nerad vrací do minulosti a často utíkal mimo téma dotazu. Přestože jsme se znali již z dřívějšíka, vyprávění o dětství bylo popisné a téměř bez emocí. I při doplňujících otázkách na rituály, zvyklosti, či hodnoty, které babička, nebo otec uznávali, se nerozpovídal konkrétněji a odpovědi udržoval v mezích informací typu: „... na Vánoce byl kuba a večer kapr, jako asi všude. Nic zvláštního. Pod stromček jsem dostával spíš oblečení a praktický věci. Hračky, ty jen od táty, ale to vždycky přivezl předem. A u něj pak už jsem byl na hračky velké. Ty dostávala sestra... A zvyklosti? Nic zvláštního. To nevím, ani ty hodnoty. Nevím. Asi, že byl pracovitej. Nikdy jsem nad tím nepřemýšlel, co tam máte dál?(směje se)“

Téma – důvod pro přijetí dítěte do PP: „Od šestnácti byly problémy. Utíkala vždycky k nějakému chlapovi a hulili. Trávu. Pak si našla tohodle, co už byl zavřenej a ten jí naučil na perník. My sme se jí snažili z toho dostat. Šla do léčebny, dvakrát, ale vzdala to. Myslím si, že to zase bylo kvůli němu. Pomáhali jsme jim. Dvakrát jsem složil kauci na byt a dvakrát ho vybydleli. Totál. Koupili jsme jim vybavení. Všechno. Aby jim malýho nechali, ale během půl roku z toho udělali zase feťácký doupe a vařili tam zas. Jemu sem domluvil i práci u nás na stavbě, kašlal na to a nechodil. Ani nezačal. A pak je chytli, ale to byl malej stejně už furt u nás. Voni nebyli schopný. Bud' u ženy (bývalé), nebo u mě. Já pak šel do invalidky, takže se to vlastně šiklo. No, né že bych to chtěl, ale víte jak to myslím...“

Na dotaz, zda vnímá rozdíly ve výchově svých dětí a vnuka odpověděl: „*Né, rozdíly žádné. Dělam všechno stejně. Jenom teď už mám víc nervy. Všecko co musí mít do školy a tak. A je to teď jiný než dřív. Maj toho podle mě hrozně moc. Něčemu nerozumíme ani jeden z nás. Ještě, že mu pomáhá mladej (pěstounův nejmladší syn), anebo ta sociálka, co k nám chodí. A taky už tolik nevydržím. Mám po operaci tu páteř a podepsalo se to na mě. Ale na ryby můžu, to už se těším, až bude teplejc. (směje se) To vyrazím za klukama z kapely na nádrž, mám tam malej karavan. No už aby to bylo. Malýho tam беру taky. Ale někdy si potřebuju vorazit, to si ho pak bere bejvalka.*“

Téma – budoucnost: V souvislosti s dcerou přání nezmínil. U Kryštofa si přál: „*Hlavně to zdraví. Abych vydržel, aspoň do těch osmnácti... To bych moh, ne? (směje se)* Při dotazu na osobní přání se vrátil k rybaření: „*Jak jsem řek, aby už bylo teplejc a moh sem k vodě za klukama.*“ Po té, už mimo rozhovor, se rozprávěl o zážitcích z mládí s přáteli z kapely. Na úplný závěr jsme věnovali pár vět papouškovi, kterého dostal vnuk k Vánocům.

R3 - ARI

Muž, 66 let, bydlí ve velmi skromných poměrech, pronajímá si malý starý domek v Karlovarském kraji, je původem z Rumunska, rozvedený (rozvod před dvěma lety, prý kvůli dluhům, co manželka nadělala) zplodil 3 dcery, dvě starší žijí v zahraničí, nejmladší Alicia za rodiči přišla do ČR, když poprvé otěhotněla v sedmnácti letech. Je to biologická matka svěřených dětí. V PP má pan Ari tři vnoučata Eriku (11 let), Tomáše (9 let) a Josefa (8 let). Děti vychovává sedm let s roční přestávkou (pokus o návrat do péče matky), matce byly odebrány z důvodu zanedbání péče a podezření na týrání nejmladšího syna. Děti mají každý jiného biologického otce, matka o děti neprojevuje zájem a zdržuje se v krátkých intervalech na různých místech v kraji. Pěstoun v současnosti plně pečuje o svěřené děti a do jiného zaměstnání nechodí. Působí velmi ustaraně a budí dojem vyššího věku. Koníčky nemá, ale prý ho baví práce kolem domu.

V tomto případě autorka uvádí citace upravené. Jedná se o volné vyjádření z důvodu jazykové bariéry, kde si několikrát ověřovala u respondenta obsah odpovědi v případě nejasnosti slovních spojení. Je si vědoma možné snížené validity dat. Dále nebyla položena, ani zodpovězena otázka rozdílů ve výchově vnoučat oproti výchově biologických dětí pěstouna.

Kazuistika – Ari

Pěstoun vyrůstal na malém městě a rodiče pracovali v místní farmě - družstvu. Žili společně s prarodiči otce v jednom domě a bydlela zde ještě prababička. Většinu času trávil s prarodiči, protože rodiče volný čas věnovali práci na zahradě a malém hospodářství. Všichni si pomáhali. Rodiče se podle něj měli rádi. Byl nejstarší z pěti bratrů. Dva z nich jako kojenci zemřeli. Od mala se chtěl odstěhovat do velkého města a žít jinak. Chtěl opravovat auta. Dědeček ho bral do kůlny, kde s ním mohl opravovat věci. Vyučil se jako opravář zemědělských strojů. Rodina byla silně věřící, chodili pravidelně do kostela, dodržovali tradice, což vnímá jako pozitivní. Vidí v tom udržování stability společenského uspořádání jak rodiny, tak společnosti. Ženil se z lásky, ale kdyby jeho partnerka neotěhotněla, myslí si, že by se sňatkem její rodiče nesouhlasili. Pocházela z dobře postavené a politicky angažované rodiny. Její otec byl vedoucí na farmě. Chtěli se odstěhovat do města, ale neodvážili se, protože dcery byly malé a manželčiny rodiče si to nepřáli. Když bylo nejmladší Alicii deset let, dostali oba s manželkou možnost odejít pracovat do Čech. Dcerka zůstala u prarodičů z manželčiny strany. Posílali jim peníze na péči. Starší dcery už žily svůj vlastní život. Alicii popisuje jak divoké dítě, které bylo těžké zvládnout po dobrém. On jí, ale tělesně netrestal. Před porodem jí zaplatili cestu do Čech, byli přesvědčení, že se tady bude mít s dítětem lépe. Sociální systém byl zde z jejich pohledu příznivější. Snažili se jí pomáhat jak s péčí o dítě, tak i finančně, ale ona se začala chodit bavit. Chtěli jí to dopřát a pak otěhotněla znovu. Otce dítěte jim nepřiznala a na interrupci bylo dle slov pěstouna pozdě. Ještě před porodem si našla přítele, ale nebyl to z jeho pohledu vhodný partner. S ním žije do dnes. Žijí neuspořádaný život. Momentálně pan Ari neví, kde se zdržuje. Neví to jistě, ale předpokládá, že partner Alicie je gambler a užívá drogy. Dcera prý ne. Společně mají nejmladšího syna. Děti jim byly odebrány na základě zanedbání péče a podezření z týrání. Případ ohlásila pediatrička. Následně bylo zjištěno, že nejmladší syn je podvyživený s podezřením na tělesné týrání. Matka neměla vytvořené podmínky pro péči o kojence. Pěstoun přesné informace nemá, odkazuje se na svou bývalou ženu. S tou se rozvedl před dvěma lety z důvodu dluhů, které vznikly z různých půjček. Nevěděl o nich a ona je prý přestala splácet. Částečně je teď za ní splácí i on. Odstěhovala se ke kamarádce ze zaměstnání, ale chodí mu s dětmi pomáhat v době volna. Pan Ari si stěžuje na školní výuku s dětmi. To vnímá jako největší problém, pro ně pro oba. V tomto ohledu využívají pomoc doprovázející organizace, kdy jednou týdně děti dochází na doučování. Do budoucna si přeje zdraví své i zdraví své bývalé manželky, tak aby dokázali vychovat vnoučata do dospělosti. Hovoří i o nedůvěře v možnou změnu chování své dcery. Ryze osobní přání, které by

souviselo s koníčky, nebo jinou radostí v životě, nemá. Baví ho práce kolem domku a přeje si splatit dluhy.

Témata vyplývající z rozhovoru

Téma – původní rodina: Pěstoun hovořil o dědečkovi slovy: „... *chodili jsme spolu do kůlny a opravovali věci, co bylo potřeba. Pustil mě k tomu, nechával mě to dělat. Také jsme se starali o zvířata. Naučil mě kosit trávu. Krmili jsme kozy, prasata a drůbež. To bylo dobré, neměli jsme hlad – chudobu.* „

Reflexe autorky: Zde u respondenta byly znatelné odlišné emoce. Změnilo se tempo a tón hlasu, usmíval se. Celkově v této pasáži byl cítit klid a radost. Z mého pohledu pro něj byl dědeček velmi důležitou osobou v jeho životě a cítil se jím přijatý a milovaný. O ostatních rodinných příslušnících hovořil bez výraznějšího citového zabarvení. Otce zmínil pouze v souvislosti s prací ve statku a na zahradě. Matku taktéž. Druhá zmínka o rodičích zněla „...*měli se rádi.*“ Jakoby mi tam chybělo, měli nás rádi, nebo měli jsme se rádi.

Téma – důvod pro přijetí dětí do PP: „... *manželka byla ráda, že jí (dceru Alicii) někdo chce i s dětmi, ale mě se to nelíbilo. Nevěřil jsem mu. Je to feťák a hraje automaty.*“ Ptala jsem se, jak to ví. Uvedl, že si to jen myslí a dodal: „... *byli u nás jen dvakrát a pak jsme ji zase půl roku neviděli... má na ni špatný vliv a ona ho chce víc než děti...to není dobré.*“

Reflexe autorky: Pana Ariho znám z doby, kdy jsem v doprovázející organizaci absolvovala půlroční stáž v týmu pracovníků vykonávající sociálně aktivizační službu (dále jen SAS). Pomoc v této rodině byla zaměřena na doučování dětí a vyřizování příspěvků v hmotné nouzi, jelikož děti byly prarodičům soudem svěřeny pouze do péče třetí osoby. Rodina neměla nárok na sociální dávky v pěstounství a dcera rodičům žádným způsobem na výchovu dětí nepřispívala. Když jsem rodinu navštívila prvně, byla jsem zaskočena podmínkami, ve kterých žili. Suché WC, domek o dvou místnostech, z nichž jedna byla spíše sklad věcí, zavedená jen studená voda, lokální kamna, absence koupelny, všech pět členů domácnosti obývalo pouze kuchyň, která sloužila i jako ložnice, umývárna, prádelna. Babička zrovna řešila vši u všech tří dětí. Kladla jsem si otázku, zda je tohle prostředí, kde mohou vyrůst „sociálně zdraví“ lidé. Pak, když jsem měla možnost rodinu více poznat, jsem se přestala prioritně zaměřovat na to, co všechno tam chybí, ale snažila se vnímat, čím disponují. To, co tam existovalo, byla určitá forma lásky a péče, kterou by děti přes veškerý komfort v dětském domově neměly.

Téma – budoucnost: „...dluhy doplatit, ještě pět let a hlavně zdraví, abychom tady oba pro ně byli. Abychom je vychovali alespoň do osmnácti, a pak už se budou muset postarat o sebe sami.“ Zní z úst pěstouna.

Reflexe autorky: Opakovaně si všímám, že plnoletost svěřených dětí je pro více pěstounů jakési vysvobození, něco jako propustka na svobodu. Zejména v případě, že se vše nedaří dle představ náhradních rodičů. V tomto případě to tak úplně necítím, ale minimálně mi to evokuje prohlášení „úkol bude splněn“. Po rozhovoru se nemohu ubránit otázce: „Budou tyto děti v osmnácti připravené na samostatný život? Nakolik je pěstoun prarodič, po nezdaru svého biologického dítěte, schopen zdravě a důsledně vést vnoučata k samostatnosti a zodpovědnosti? Kolik je na to třeba energie, když jsou tři? Kolik radosti a hezkých věcí si dokáže v tom shonu uvědomit, pokud vzhlíží k cíli, který je ještě tak daleko? Co je obecně cílem této životní etapy? Připouštím, že nemohu ani v nejmenším posuzovat jednání a postoje někoho, v čí kůži jsem nebyla ani minutu. Také, vůbec netuším jakou tíhu a strach v sobě nosí, anebo se naprosto mýlím? Ptám se: „Kde berou sílu?“ V tomto momentě za velkou pomoc považuji práci klíčového pracovníka z doprovázející organizace a ostatní pěstouny, se kterými se tito prarodiče mohou potkat a sdílet s nimi své starosti i radosti. Prostě na to nejsou sami!

R4 - GIZELA

Žena, 67 let, žije ve vlastním bytě v Pardubickém kraji, je vdaná, porodila a vychovala 2 děti. Starší dceru (matku svěřeného dítěte) a mladšího syna. V PP má od dvou let vnučku Izabelu, které je v současnosti 12 let. Biologická matka holčičky má diagnostikovanou schizofrenní poruchu a navíc příležitostně užívala návykové látky. V kontaktu je s rodinou zřídka a nahodile. Gizela je již ve starobním důchodu, dříve byla zaměstnána jako voják z povolání v administrativě. Působí unaveně, ale přesto z ní vyzařuje její smysl pro disciplínu a řád. Trpí silným astmatem a kloubním onemocněním. Jejím koníčkem je luštění křížovek a sledování seriálů.

Kazuistika - Gizela

Paní Gizela pochází z Prahy. Narodila se jako jediné dítě v rodině strojního inženýra a středoškolské učitelky. O dětství mluvila popisně bez zjevných emocí. Většinu obsahu vyplňovaly informace o chodu a uspořádání rodiny z hlediska týdenního programu, práce rodičů, volnočasových aktivit. Vzpomínala, že když byla malá (upřesňuje cca do 3. třídy ZŠ) hlídala ji babička z tatínkovy strany. Hovořila o ní jako o krásné a přísné ženě, která byla

vždy dokonale upravená. Pocházela z Ruska. Dědeček byl právník, ale na toho už si nepamatovala. Na prarodiče ze strany maminky vzpomínala v souvislosti s prázdninami, kam každoročně na měsíc odjížděla. Dle svých slov tam bývala raději než v Praze. Tam měla větší volnost a kamarády, kterých doma moc neměla. Domů si je nesměla vodit a venku mohla být jen v doprovodu starších dětí. Někdy mohla jít ven se staršími dětmi z domu, ale ty ji mezi sebe nepřijali z důvodu věkového rozdílu. Rodinné rituály zmínila v souvislosti s Vánoci, narozeninovými oslavami a pravidelnými návštěvami prarodičů z obou stran, kde všechny uvedené měly obvykle stejný průběh a pevně smluvený termín. Vystudovala střední ekonomickou školu a přes známého svého otce dostala nabídku pracovat v administrativě u armády. Tam byla zaměstnaná až do důchodu. Zde se také seznámila se svým manželem. Vzali se po dvou letech. Nedařilo se jí otěhotnět a dcera Kateřina se narodila až po deseti letech soužití. Syn po šestnácti. Schizofrenii dceři diagnostikovali v sedmnácti letech. Několikrát před tím utekla z domu a zdržovala se v „pochybné“ společnosti. Dle pěstounky pravděpodobně nadužívala alkohol, ale tvrdé drogy si myslí, že nebrala. Po kolapsu musela být hospitalizovaná na psychiatrii. Paní Gizela je přesvědčená, že si v té době nechtěla nechat pomoci. Byla v odporu vůči všemu. Odmítala medikaci. Před osmnáctinami odešla z domu. Gizela s manželem se jí pokusili vyhledat přes policii. Šest let s ní nebyli v kontaktu. Po té matku kontaktovala z psychiatrické nemocnice, kde byla hospitalizovaná. Oznámila matce, že je gravidní. Paní Gizela vnímá, že tento rozhovor „nezvládla“, a že místo toho, aby byla dceři oporou, se nechala unést emocemi a vyčítala jí nezodpovědnost. Kateřina se odmlčela na další dva roky. Po té matku kontaktovala opět z nemocnice a požádala ji, zda by si k sobě, na dobu hospitalizace, mohla vnučku vzít. Paní Gizela souhlasila a pro holčičku bez prodlení jela. O atmosféře převzetí dítěte mluví jako o napjaté. Po dobu hospitalizace si s dcerou dvakrát v týdnu telefonovaly. Zhruba po měsíci dcera, na vlastní žádost, opustila nemocnici a matka o tom byla informována, až když jí volala a chtěla s ní hovořit. Kam odešla, neudala. Po konzultaci s lékařem na psychiatrii, se sociální pracovníci na OSPOD a manželem se rozhodla požádat o Izabelku do pěstounské péče. V péči je u ní vnučka desátým rokem a vztah mezi nimi pěstounka cítí jako pozitivní. Rozdíl ve výchově vnučky a dcery vnímá a vědomě dělá. Snaží se nebýt tak přísná a jedinou povinnost, kterou po vnučce vyžaduje, je plnění školních povinností a úklid pokoje. Povoluje Bele, aby k nim mohly chodit její kamarádky na návštěvy. Biologická matka děvčete se ozývá nepravidelně. Několikrát se viděly i s Izabelou, ale do bytu pěstounů matka dívky chodit nechce. Má druhé dítě a žije s partnerem nedaleko (cca 30km od bydliště pěstounů). Paní Gizela vnímá pomalý a příznivý

posun v jejich vztahu. Dcera jí sdělila, kde žije a jednou je pozvala na návštěvu. Oni přijet nemohli, protože pěstoun byl v té době, dle slov pěstounky, nemocný.

Do budoucna si přeje hlavně zdraví, aby mohla Belu dovést do dospělosti. Má zdravotní problémy, díky nimž nemůže vést tak aktivní život, jaký by si pro vnučku představovala. Částečně jí v tom pomáhá mladší syn, který Izabelu zapojuje do aktivit se svými syny. Bela je prý spíše studijní typ a tak tyto aktivity s bratranci nevyhledává. Pěstounka si také přeje, aby se dceři po zdravotní stránce vedlo dobře a byla spokojená. Pro sebe chce klid a fungující tělo bez větších bolestí.

Témata vyplývající z rozhovoru

Téma – původní rodina: Ve vyprávění respondentky nebylo znát téměř žádné emoce. Vyprávění plynulo v popisném módu. Ve chvíli, kdy přišla řada na babičku, která jí hlídala jako malou se výraz, hlas i posed pěstounky změnil. Způsob jakým seděla, se podobal kočce, která číhá na myš, nebo očekává, odkud vyběhne pes. Do uvolněnosti to mělo daleko. O babičce mluvila v superlativech, ale po babičkovské něze, blízkosti a vřelosti ani stopy. Maximum vyjádřila takto: „... *připadala jsem si tam jako v muzeu, na nic jsem nesměla sahat, ...byla pořád krásná, udržovala se, pravidelně chodila ke kadeřnici, kam mě brala, ale vždycky mě nechala ostříhat na krátko. Měla hodně známých a chodily jsme k nim. Tam mě to nebavilo. Byla přísná, pocházela z Ruska a pamatuju si, že tatínkovi někdy říkala ... jsem jako car Petr, porodila jsem tě a mám právo tě zabít... nevím v jaké souvislosti to bylo, ale asi když s ním nesouhlasila. Tatínek vždycky říkal, že babička jen tak vtipkuje. Vlastně jsem se jí kvůli tomu bála, ale rodičům jsem to nikdy neřekla.*“

Téma – důvod pro přijetí dětí do PP: „*Možná to bylo tím, že jsem je měla pozdě (děti)... tehdy to bylo pozdě, dnes to je normální. Řekli mi, že to může být genetické, ale že to nikdo s jistotou neví. Zjistili jí to v sedmnácti, když zkolabovala. Nikdo v rodině to nemá. Pak byla v nemocnici skoro tři měsíce. Vím, že tajně kouřila, možná i marijánku, nevím, a pila, ale drogy snad nebrala, to vlastně nevím. Ona nechtěla pomoci, ani prášky pak nebrala. Vyhazovala je. Byla v odporu vůči všemu, co jsme jí řekli. Jako bysme byli prašiví. Pak utekla, těsně před osmnáctinami. Nahlásili jsme to, ale nenašli ji. No a pak jsme o ní x let nevěděli.*“ Paní Gizela je jedna z těch, kteří si i po letech kladou otázku „Co jsem udělala špatně?“ a i já se několikrát, v jejím případě, sama sebe ptala, zda by probíhalo rodičovství její dcery jinak a mateřský vztah k Izabele by byl silnější, kdyby paní Gizela zažila ve svém dětství více citové podpory od svých rodičů, zejména od svojí maminky a mohla ji tak předat dál. Možná ano, možná ne. Nevím. V podobných případech jsem velmi vděčná za „osvícené“

pracovníky doprovázejících organizací, kteří pěstounům zprostředkují možnost osobního poradenství, vzdělávání s terapeutickými prvky, nebo psychoterapie.

Téma – budoucnost: Pěstounka popisuje situaci: „... jenže, čím jí bylo víc (hovoří o vnučce), tím víc jsme se od sebe vzdalovaly. Měla jsem pocit, že se za nás stydí. Ona chce mít věci, co mají kamarádky, to je pochopitelné, ale třeba, když jsme jí koupili nový telefon, nedokázali jsme to rozchodit a museli čekat několik dní na syna. Nebo oblečení. To byl víc a víc problém. A ještě bude, to vím. Proto jsem nás přihlásila na tu terapii. (SoftTherapy - půlroční terapeuticko-vzdělávací program pro náhradní rodiče zaměřený na prohloubení vazby rodič a dítě) A když mi pak řekla, že chce mít na starosti ten záchod,... no vždyť víte, jak jsem to nechtěla, že jsem s tím nesouhlasila. Teď vím, že je to dobrý a že jí musím dát šanci. Že jí musím víc věřit a tolik se nebát. Jenže je to někdy dost těžký...“ Je příjemné být svědkem toho, když i člověk v důchodovém věku „roztaje“ a být velmi pomalu, mění pohled na svět a tím mění i své vztahy v něm. Paní Gizela je toho zářným příkladem.

R5 - VĚRKA

Žena, 45 let, žije v nájemném bytě v Pardubickém kraji, vdaná, porodila 5 dětí, z nichž dvě nejstarší již žijí samostatně (věk 21,18,17,12,8). V PP vychovává další čtyři děti svého bratra (věk 16,15,13,9). Biologická matka dětí odešla nedlouho po porodu nejmladšího syna pracovat do zahraničí a děti zanechala manželovi. O děti nejeví zájem a pěstounka neví, kde se momentálně zdržuje. Její bratr před pěti lety zemřel. Věrka je energická drobná sportovně vyhlížející žena, pracuje jako kuchařka, jejím koníčkem je péče o pleť a v době pořízení rozhovoru zakončovala rekvalifikační kurz na kosmetičku.

Kazuistika – Věrka

Věrka vyrůstala v raném dětství v rodině, kde otec byl alkoholik a v opilosti matku často fyzicky napadal. Když jí bylo pět let, otec zemřel. Neví jak, ani na co. O tom se prý doma nikdy nemluvilo. Matka zůstala do konce života bez dalšího partnera. Věrka se narodila jako starší ze sourozenců. Měla o rok mladšího bratra. Vztah popisuje jako láskyplný, vřelý a upřímný. Matka prý musela hodně pracovat, aby rodinu zabezpečila. V tom jí byla nápomocná babička, její matka, která jí pomáhala s péčí o děti. Významné pro Věrku byly Vánoce a rituály, které s nimi souvisely. Dále pravidelná setkání v neděli po obědě, kdy hráli s maminkou a babičkou hry, nebo karty. Uvedla, že na nic negativního v dětství si nevzpomíná.

V době dospívání bratr začal pít (*alkohol*) a hodně času trávil v partě. Nedokončil studium a v osmnácti letech se oženil. Jeho manželka také hodně pila. Odstěhovali se a kontakt s Věrkou probíhal minimální. Vždy jen na Vánoce, anebo když se jim narodilo dítě. Pravděpodobně měli finanční problémy a dle pěstounky, neuměli hospodařit s penězi. Několik měsíců po narození čtvrtého dítěte bratrova manželka rodinu opustila. Odstěhovala se neznámo kam a bratr situaci vyřešil přestěhováním se s dětmi ke svojí matce. Od této události byli s Věrkou opět v častém kontaktu. Pomáhala mamince s péčí o bratrovy děti. V té době měla už také čtyři svoje, takže pomoc byla omezená. Bratr začal více utíkat k alkoholu a situace vygradovala tím, že v opilosti způsobil druhému muži vážné zranění. Byl odsouzen a nastoupil do výkonu trestu. Věřčině mamince bylo diagnostikováno onkologické onemocnění. V té době měla Věrka již pět dětí. Po dohodě s manželem uspořádali byt a bratrovy děti si od maminky převzali do péče. Ta zanedlouho zemřela. Po celou dobu byly děti v péči třetí osoby, tedy obě pečující neměly nárok na dávky pěstounské péče a výživné ze strany otce bylo také nedosažitelné. Po návratu z výkonu trestu děti putovaly zpět do péče otce. Ten své povinnosti plnil. Pracoval jako ostraha. Odhadem po roce mu bylo diagnostikováno blíže nespecifikované onemocnění v oblasti břicha, o čemž paní Věra nevěděla. O tom, že si vzal život, se dozvěděla od policie. O jiném řešení, v souvislosti s péčí o bratrovy děti, neuvažovala. Dnes žijí v domácnosti ona s manželem a sedm dětí. Dvě dospělé mají již své zázemí mimo tuto domácnost. Výchovu vnímá naprosto stejnou jak u svých, tak u bratrových dětí. Rozdílů téměř nedělá, jen v případě individuálních potřeb jednotlivých dětí.

Do budoucnosti si přeje, aby se všechny děti vzdělaly v oboru, ve kterém budou chtít pracovat. Tak, aby je práce živila a zároveň bavila. Pěstounka dále projevila obavu z nevhodné společnosti, zejména u přijatých dětí, u svých prý tolik strachu nepodléhá. V osobní rovině si přání již plní. Přihlásila se do rekvalifikačního kurzu na kosmetičku. Bylo to její dávné přání a přiměla ji k tomu lektorka na vzdělávacím pobytu pěstounů, kde se věnovali tématu vyhoření. Konstatovala, že se musí teď před závěrečnou zkouškou hodně učit, ale že jí to těší.

Témata vyplývající z rozhovoru

Téma – původní rodina: *Vztah s bratrem popisuje jako láskyplný, vřelý a upřímný „...byli jsme jako dvojčata, jeden bez druhého ani ránu, ...jezdili jsme na tábory, na výlety, k babičce a pak, když jsme byli starší, chodili jsme spolu na brigády si vydělat..., každou neděli jsme po obědě hráli hry, nebo karty.“* Jako hodnoty si váží příkladu maminky, která musela hodně

pracovat, aby se měli dobře a chtěla, aby oba dostudovali. Lásky babičky, která mamince pomáhala v péči o ně a byla na ně hodná. Vzpomíná na Vánoce a rituály, které s nimi souvisely. Na dotaz, co z původní rodiny by ve svém životě nechtěla, odpověděla „...asi nic, o ničem takovém nevím.“ Otce alkoholika a násilníka v rámci této otázky vůbec nezmínila.

Téma – důvod pro přijetí dětí do PP: Bratrovo manželství popisuje slovy „...oba dost pili a ona asi i fetovala, nevím, vypadalo to tak... no a pak mu utekla s nějakým, co jí ty drogy asi dával. Teda oficiálně šla pracovat do Německa. Kam to jsme nikdo nevěděli. Už se neozvala. Teda jednou, ale to jsme se s ní nikdo nebavili, to ještě brácha byl... No a pak se jednou porval a někoho zbil a zavřeli ho.... Když se vrátil, nějakou dobu fungoval, ale pak mu prej našli něco na břicho...sousedovi to ukazoval, já o tom vůbec nevěděla, nikomu nám nic neřek, no a pak ho našli.(kontroluje dveře do chodby) Voběsil se...děti to neví, řekli jsme jim jenom, že umřel. Nechceme, aby to věděli...aby je to nepoškodilo eště víc.“

Reflexe autorky: Je to pouze domněnka, ale když jsem přepisovala tuto pasáž, jako kdyby paní Věra nemluvila o smrti svého bratra, ale otce.

Téma – budoucnost: K budoucnosti pěstounka přistupuje s nadějí, že pomůže všem dětem do života tak, aby byly schopné samostatně a zodpovědně žít. V této části se vrací i k současné situaci slovy: „... hlavně aby se vyučili. Vzdělání je potřeba, bez něj to není dobrý. Kája se učil rok na kuchaře a byl z toho vynervenej a nezvládal to. Tak přešel na zedníka a je v pohodě. Chodí s tátou dělat o víkendech a je spokojenej. Velký kluci jsou dobrý, nejvíc práce je s malým. To učení mu moc nejde a tak se snažíme všichni, aby to něk dal. S Pěťou byly problémy, vždyť to víte, ale teď chodíme do tý poradny a je to lepší...“

Reflexe autorky: Na osobní rovině u paní Věrky je vidět velký pokrok. (Mohu porovnat po dvou letech, co jsem s ní a Pěťou půl roku pracovala v rámci zvyšování rodičovských dovedností) Pěstounka si uvědomuje to, že aby mohla být přínosem pro děti i partnera, musí pracovat na své vlastní spokojenosti a radosti ze života. Čeká jí závěrečná zkouška v rekvalifikačním kurzu a ona o tom s nadšením vypráví „...klientky už nějaké mám, ale potřebuju na to ten certifikát, abych si mohla udělat živnosták. Z kuchyně odcházet nebudu, ale hrozně mě to baví a můžu to dělat i doma (nadšeně mi ukazuje v obýváku kout k tomu přizpůsobený, přípravky, literaturu a sešity ze zápisky a nákresy) ... dost se toho (zkoušek) bojím, ale moc si přeju to udělat. No přinejhorším půjdu znova, že jo (směje se)...“

Paní Věrka našla ve svém životě zdroj „osobní“ radosti a to považuji za velký dar a pomoc při zvládnání náročné práce, kterou na sebe vzala.

R6 - INKA

Žena, 29 let, žije s manželem ve vlastním bytě v Ústeckém kraji, porodila a vychovává dva syny (4 a 1rok) a do PP jí byl před čtyřmi lety svěřen synovec Lukášek, kterému je šest let. Biologická matka Lukáše je její o dva roky starší sestra Kamila. Důvodem svěřeni synovce do PP byl její nástup do výkonu trestu za držení a prodej omamných látek, kdy porušila původní podmíněčný trest. Chlapeček byl rok v péči prarodičů, než pěstounka dokončila studium na vysoké škole. Ti vychovávají jeho polorodou starší sestru. Sestra Inky je v současné době necelého půl roku na svobodě a s Lukáškem se vídá. Bydlí ve stejné ulici jako pěstounka. Biologický otec Lukáška je stále ve výkonu trestu za výrobu a distribuci drog. Inka je energická společenská mladá žena, která si dokáže dělat legraci ze své nadváhy. Ráda o sebe pečuje a jejím koníčkem se v posledním roce stala zahrada, kterou s manželem koupili.

Kazuistika – Inka

Mezi pozitivní hodnoty z dětství prioritně respondentka uvedla rodinnou soudržnost, která byla aktivně udržována ze strany matčiny rodiny. Dále blízký a srdečný vztah s matkou, či zvyklosti jako například přípravu bramborového salátu na Vánoce. Tyto aspekty vnímala v přímém rozporu s životními hodnotami svého otce. Jeho způsob života označila jako nepřijatelný a jako to, co v žádném případě ve svém životě nechce. Návyky svého otce popisovala slovy práce, jídlo, pivo, gauč, televize, spát a ráno nanovo. Popisuje ho jako agresivního a dogmatického člověka. Zmínila zásadní rozdíly v jeho přístupu k ní a k její sestře. V oblasti výuky, osobních sympatií, kritiky i trestů a odměn. Dále uvedla, že cca před rokem se jí i sestře matka svěřila, že její manžel, který je vychoval, není jejich biologickým otcem. Biologický otec obou sester je muž, se kterým měla mimomanželský poměr. Zemřel náhle, před narozením Inky. O způsobu úmrtí respondentka nehovořila. Zda tuto informaci jejich otec má, prý neví. V souvislosti s tím opakovaně uvedla, že je ráda, že není jeho dcera. Popisovala jeho jednání, které ji ponižovalo a bralo jí důstojnost. Hovořila i o šikaně na základní škole, které byla obětí. Jednou z akterek byla její sestra. O babičce ze strany otce, která k vnoučatům (celkem čtyřem) přistupovala stejně „nespravedlivě“ jako on, mluvila s lítostí. Trvání manželství rodičů vnímala jako podmíněné majetkem. K sestře Kamile si vytvořila citový odstup. Dle svých slov jí už nedokáže věřit. Kamila od svých čtrnácti let užívá návykové látky. V minulosti udržovala vztahy s muži, kteří s drogami obchodovali, anebo se podíleli na jejich výrobě. Sama pak byla odsouzena za jejich distribuci. Podmínečný trest porušila a neodpracovala vyměřené dny veřejně prospěšných prací. Trest jí byl

přehodnocen na čtyři roky nepodmíněně. Před nástupem do věznice došlo mezi ní a Inkou ke konfliktu. Následně soud rozhodl o svěřeni Lukáška do péče Inky, oproti žádosti Kamily, která ho chtěla mít v péči, po dobu výkonu trestu ve věznici. Soud zohlednil dosavadní nespolehlivé plnění rodičovských povinností ze strany Kamily a zároveň několikaletou délku trestu. Inka převzala Lukáška do své péče čtrnáct dní před porodem svého prvního dítěte. S péčí o Lukáška v prvních měsících významně pomáhal její manžel. Po třech letech byla Kamila z vězení propuštěna. Nastěhovala se s novým partnerem do stejné ulice jako Inka s dětmi. Se synkem se vidá často, ale nemá vytvořené podmínky pro výchovu dítěte. Její partner je dle mínění pěstounky závislý na alkoholu, násilné povahy a k dětem nemá vztah. Její sestru ovládá a ona dává přednost jemu před Lukáškem. Sestra u ní opakovaně přespává po napadení z jeho strany, což nikdy nebyla ochotna dále řešit právně.

Rozdíl ve výchově svých biologických dětí a Lukáška nevnímá pěstounka žádný. Snaží se ke všem přistupovat stejně, jak po stránce hmotné, výchovné, tak pečující. Zdůrazňuje, že je to vědomé rozhodnutí na základě vlastního prožitku ze své původní rodiny.

O budoucnosti přemýšlí na úrovni přání pro sestru i Lukáška. Sestře by přála uvolnění se z nezdravého vztahu a získání životní stability. Pro Lukáška, aby na něm začátek jeho života nezanechal psychickou poruchu, naučil se dobře mluvit, byl spokojený a měl v životě radost. Pro sebe si přeje, aby u nich zůstal, ale připouští možnost, že chlapec může být šťastný i se svojí matkou, pokud si ta uspořádá život. Vzhledem k vysoké výši exekucí, které jsou na její sestru vypsány, se její přání týkalo i zabezpečení společného majetku rodičů, o který by v případě dědického řízení rodina přišla.

Témata vyplývající z rozhovoru

Téma – původní rodina: To, co fotbaloví spoluhráči na pěstounčině otci oceňovali, ona popisuje slovy: „...bral mě na tréninky, abych běhala. Umíte si to představit? Bylo mi třináct, měla jsem osmdesát kilo a on mě nutil běhat po hřišti mezi čtyřicetiletýma chlapama.“ Otce vnímá jako „...vzor, kterej jsem chtěla, abych už nikdy nepotkala. Mlátil mě za to, že jsem si kousala nehty. No to mi přijde nepřiměřený. Rubal nás za všechno. Se ségrou se učil. Se mnou ne. To měla ona. Na mě se vyprdnul. Já vím, že mě nemá rád, že má radši ségru. I přes to všechno. Ona je vymodlená. Snažili se o ní pět let. A je hubená a hezká. Ona je miláček a já jsem tlustá. Nedokážu s ním bejt v jedný místnosti ani půl hodiny. On je vyučenej automechanik. Já mám vysokou. Ale já jsem ta blbá a on ví všechno nejlíp... Je líněj. Přijde z práce, flákne sebou na gauč, máma mu přines jídlo a pivo, veme si ovladač do

ruky, a kdyby moh, čůral by do bažanta, aby se nemusel zvednout. Když vezmu ty kořeny, tak jsem ráda, že jsem normální.“

O matce hovoří uvolněně. *„Mamka je flegmatik, nic moc neřeší, je to pro mě kamarádka. Vždycky jsem se držela její sukně. Má mě ráda. Jsme si blízké, protože ona je taky baculatá a nikdy mě za to neodsuzovala. Není teda tolik jako já, ale taky je. Dneska už ho (manžela) neřeší. Když začne bejt nesnesitelněj, řekne mu, ať se teda sbalí a vypadne. A on nevypadne. Jsem za ní šťastná. Já ji miluju.(směje se)“* Na první pohled spořádaná a spokojená rodina. Pracovitý táta, dobrý fotbalista, který drží „praesní“ ligu na čele žebříčku. *„Tu tlustou bere s sebou na tréninky, aby se jenom neválela v knížkách a nežrala.“* Nenáleží mi soudit, ale ani obhajovat. Přesto přemýšlím nad tím, jak jim v tom všem bylo a možná stále je. „Jaké to je cítit tak silné nepřijetí od prvního nejbližšího muže, který by měl být vzorem pro ty následující? Ví to, že není otcem ani jedné z nich? Pokud ano, jak se žije chlapovi s tím, že je paroháč a náhrada za jiného muže? Jaké to je nést tíži takového tajemství? Jaké to je snažit se přijmout „nepřijatelné? A co matka? Jak jí se v tom žije? Pro co žije?“ Hlavou se mi honí nespočetně otázek, ale ty nejsou tématem pro tuto práci. Uvědomuji si, že se mě tento příběh dotýká více na osobní rovině.

Téma – důvod pro přijetí dětí do PP: *„...Jela v tom od čtrnácti, vždycky byla u zdroje. Vždycky měla chlapa, co vařil, nebo prodával... Vždycky měla hodně chlapů. Nevím, jaký kouzlo měla, že je tak přitahovala... Moje ségra umí dobře lhát, dobře mluví, věříte jí... Pak dostala podmínku, protože to bylo poprvé a byla těhotná s Pátou. Ten její šel sedět a ona byla u našich. O malou se stejně starali hlavně voni, a pak ho pustili a vona do toho vlítla znovu. Z toho je Lukášek. A pak je chytli znovu a ona si neodpracovala ty prospěšný práce. To máte za každou hodinu den navíc, takže k tomu vyfasovala tři sta dní navíc. Takže to měla na čtyři roky natvrdo a vymyslela si, že si malýho vezme do Světly. Že tam bude s ní. Páťa byla už v tý době svěřená našim (do pěstounské péče prarodičů). Tři měsíce jsme se celá rodina hádali. Táta s ní, proti mně a mámě. Pak to soudkyně rozhodla ve prospěch mě, protože ta rodina od toho otce ho chtěla dát do Klokánku. To bych nikdy nedovolila. Tam ty všechny děti vychovává babička a má jich asi šest, teda některý jsou v tom Klokánku. No a já za čtrnáct dní porodila Ondru. V tý době hlavně fungoval manžel. Bohudík za něj. Já byla z toho všeho mimo. Byla sem ráda, že sem ráda. Myslím, že je na něj proto tak fixovaná, protože za ním v tý době stál von jako mužskej a staral se hlavně von.“* Inka dále popisovala vztah Lukáška a jejího manžela jako velmi blízký a srdečný. Z jejich úst několikrát zazněla pochybnost, zda by tuto roli neměla zastávat ona, ale posléze zkonstatovala, že je to tak dobře.

S Inkou jsem se seznámila v rámci půlročního terapeuticko-vzdělávacího programu pro náhradní rodiče, který byl zaměřený na prohloubení vazby rodiče a dítěte. Každý blok byl složen z devadesáti minut vzdělávání na určité téma a třiceti minut asistované hry rodiče s dítětem, kde byl rodič podporován k uplatňování teorie a k nehodnotícímu a přijímajícímu přístupu k dítěti. Motivace, proč Inka do programu nastoupila, byla: „...*abych jim zavřela pusy, aby nemohli říct, že nic nedělám a splním si ty hodiny.*“ Prvotní informace, ze strany doprovázejí organizace v případě této pěstounky zněla: „*Máme podezření na zanedbání rozvoje přijatého dítěte a na nedostatečnou snahu o citovou vazbu ze strany náhradní matky.*“ Kdyby zůstalo při jednom setkání, asi bych o tom přemýšlela také. Nás jich společně čekalo, ale ještě dalších devět a ty leccos osvětlily a pozměnily. Lukášek v šesti letech nemluvil, gestikuloval na úrovni ročního dítěte, hlasový projev se skládal ze skřeků, mručení, hekání a jediného slova NE. Odborná vyšetření v té době nebyla u konce. Tělesný kontakt mezi pěstounkou a jím byl nulový a ona byla zaměstnána sama sebou, jelikož měla každým dnem porodit své druhé dítě. Jsem velmi ráda, že jsem mohla být svědkem toho, když ke konci našeho setkávání, po několika měsících, hrál Lukášek s dětmi i rodiči tichou poštu. Pokud seděl mezi dvěma dětmi, šeptal a slovo posílal dál. Pro dospělé nesrozumitelně, ale děti si to přebraly. Něžně se choval ke svému nově narozenému bráškovu, a mazlil se s ním i s pěstounkou. A ona s ním!

Téma – budoucnost: A co si Inka přeje do budoucna? „*Klid. Chci mít klid. Chci, aby ty soudy skončily. Chci mít klid i od ségry a od tý jeho rodiny.(ticho) Chci vědět, že s ním můžu počítat, anebo ne.(mluví o Lukáškovu) Jo, vím, není můj ...ale je můj. (směje se) Ostatní pěstouni to nechápou, co to je. Oni vědí, že je mají na furt, ale já furt žiju v tom, že mi přijde obsílka, že mám stání a chci mít klid taky od mého táty. Kor když vím, že není můj. Jsem fakt ráda, že nejsem jeho. Je to divný, ale já jsem si to vždycky myslela. Nejsem zlá, neřeknu mu to, ale už nechci, aby se mně montoval do života.*“

Na otázku jestli má nějaké přání v souvislosti s Lukáškem, nebo jeho biologickými rodiči odpověděla: „*Jo, ségře přeju, aby odešla od toho chlapa, a aby se z toho dostala, ale moc tomu nevěřím. Je to moje ségra. Chodí na sezení, snaží se, bavíme se, pomůžu jí, když potřebuje, ale nejde mi jí věřit. Nejsme kamarádky, jsme sestry a já mám v péči její dítě... ona ho miluje (syna) jo, to jo. Vo tom žádná, ale je hrozně pod vlivem. Jestli to nejlepší je, aby byl malej u nás nebo u ní, nevím. Přeju si, aby zůstal s náma, aby se naučil dobře mluvit a aby ty drogy, co měl v sobě se tolik neprojevíly. A aby na tom byl psychicky dobře. Když jsem si ho přivezla, museli jsme ho budít třeba několikrát za noc. Když spal, hrozně brečel.*“

Normálně nahlas brečel a nemoh se uklidnit. Museli jsme ho vždycky vzbudit a vzít si ho k sobě.“

Jako pěstounky se mě často lidé ptají, zda se nebojím, že naše holčičky budou chtít rodiče zpátky do své péče a já vždy s naprostým klidem odpovídám, že ne. S biologickými rodiči jsme v kontaktu a vím, že ti jsou rádi, že jsou děvčata u nás. Navíc už dlouho. Říkala jsem si, že máme štěstí, a stejně, že to s tím vrácením se k biologickým rodičům, většinou tak horké není. Až do doby tohoto rozhovoru. Ani v průběhu půlroku, co jsem měla možnost s Inkou a Lukáškem pracovat, se o této věci nezmínila. Teprve v této chvíli jsem si uvědomila, jak **velký zdroj úzkosti a nejistoty**, to pro někoho může být. Jak málo může být viditelný. A jak pěstoun v podobné situaci uvnitř sebe řeší konflikt, že bude muset předat dítě, na kterém mu záleží, do podmínek se kterými nesouzní, byť ve vlastní rodině.

R7 - ZDENKA

Žena 44 let, rozvedená, dlouhodobě žije s přítelem v Karlovarském kraji ve vlastním bytě, porodila a vychovala jednoho syna (24let), v péči má neteř Míšu (8 let), kterou vychovává od 1roku věku dítěte. Míša je dcera Zdenčiny sestry, která zahynula při dopravní nehodě. Otec holčičky není zapsán v rodném listě. Je cizinec, ženatý a má svou rodinu. O Míše informace má, kontaktuje pěstounku pouze v období Vánoc. O kontakt přímo s Míšou zatím neprojevil zájem. Zdenka předpokládá, že o existenci dcerky jeho rodina neví. Zdenka je štíhlá příjemná žena, vždy upravená, pracuje jako úřednice ve státní správě a jejím koníčkem je sport v mnoha podobách.

Kazuistika – Zdenka

Zdenka popisuje rodinu, ve které vyrůstala, svými slovy jako běžnou. Je prvorozená ze dvou dcer. Do jejích osmi let s nimi žil i otec rodiny, který byl zaměstnán ve vedoucí funkci podniku. Soužití rodičů popisuje pěstounka jako spořádané, spíše formální, bez prostoru na větší projevování citů. Maminku vnímala jako pečlivou pracovitou ženu, se smyslem pro pořádek. Kdy si otec našel milenkou, neví. S matkou o tom nikdy nemluvily. Odstěhoval se, když šla do třetí třídy. Byl s nimi v kontaktu. Finančně je podporoval. Do jeho nové rodiny nejezdily. Bral je na chatu, tam s nimi býval sám. Z nového manželství měl syna. Zdenka se s ním nestýká. Otec i matka jsou již po smrti. Váží si péče maminky a toho, že nikdy nechtěla, na úkor výchovy jich dvou, dělat kariéru i když mohla. Uměla dva světové jazyky a těsnopis. Zastávala práci uklízečky ve školce. Důležité pro ni zůstávají vzpomínky na Vánoce, letní pobyty u prarodičů a vztah maminky s jejími rodiči. O tom hovoří jako o aspektu, který si

převzala do svého vlastního života. Vztahy hodnotí jako to nejdůležitější. O prvním manželství se zmiňuje jen krátce, bez většího významu. Trvalo tři roky. Vdávala se mladá a je za tuto zkušenost ráda. Ujasnila si, co v životě nechce. Pět let vychovávala syna sama, pak se seznámila se svým nynějším přítelem. Vdávat už se nechce. V té době pracovala již ve státní správě. Společně jako rodina žili aktivní život. Jezdili na lyže, kolo, na vodu. Oba se věnovali volejbalu a tenisu. Syn hrál závodně házenou. To přestalo s příchodem Míшы do rodiny. Se sestrou se vídaly jen několikrát v roce, většinou o svátcích. Ta byla umělkyně, žila v Praze a často pracovně cestovala po světě. Bylo tomu tak i v den její nehody. Měla poměr s cizincem, otcem Michalky, ale nežili spolu. On za ní dojížděl, když byla v Čechách, nebo se setkávali různě po Evropě. Holčičku v době jejích cest hlídala chůva, někdy jezdily všechny tři spolu. Maminka Zdenky byla v té době již vážně nemocná. Zdenka neteř viděla jen jednou, než se stala pěstounkou. Míšu si převzala do péče třetí den po nehodě. Popisuje praktické změny v životě, které museli jako rodina udělat. Mluví o uvědomění si svého věku a emocích, na které si vzpomíná. Situaci hodnotí jako tu, kterou by si dobrovolně nevybrala, ale připojuje i pozitiva. Rozdílů ve výchově si není vědomá. Cítí se klidnější než při výchově syna, což připisuje věku a vlivu partnera, kterého vnímá jako oporu. Do budoucna si přeje zdraví všech, rodinnou pohodu s dobrými vztahy a klid. Pro Míšu, aby po duševní stránce nestrádala, kvůli svému biologickému otci. Pro sebe, aby měla více individuálního času.

Témata vyplývající z rozhovoru

Téma – původní rodina: *„Maminka asi nikdy nechtěla dělat nějakou kariéru, i když uměla těsnopis a velmi dobře anglicky a francouzsky. Myslím, že to bylo tedy hlavně kvůli nám. (dětem) Na jednu stranu jí obdivuju. Uklízela ve školce, no asi to mělo i svoje výhody. To jsem si řekla, že dělat opravdu nebudu. Že chci pracovat tam, kde mě to bude bavit a ne se obětovat. No a vidíte, jak to dopadlo (směje se)“* Tento životní příběh se od ostatních něčím lišil. Bylo to jakoby pod povrchem reálných dat, na jakési jemnější úrovni. Přemýšlela jsem, v čem to tkvělo. Vždyť na první pohled šlo také o „lehce“ nezodpovědný přístup Zdenčiny sestry k životu. Také obě neměly ideální dětství, ale pak se to objevilo. Přes veškeré překážky se Zdenka cítila milovaná, jak ze strany otce, tak ze strany matky a jejích rodičů. Vnímala stabilitu a cítila se v bezpečí. Otec jí a sestře dopřál výsadu, mít ho jen pro sebe. Ne, jen nějakou část z jeho nového rodinného uspořádání. Zda je to dobře, či ne v jiných případech si netroufnu posuzovat, ale zde to jednoznačně prospělo. Pěstounka o tom hovoří slovy *„... táta si nás určitě jednou za měsíc bral na celý víkend na chatu. Kdyby to tam viděla máma, ta by nám dala. Třeba jsme se celý víkend nemily (smích) a táta vařil... někdy*

hrozně, někdy to bylo úplně spálené. Ale věděla jsem, že o nás stojí, ... že jí (sestru) i mě má rád. Ani mi nevadilo, že se nevidáme s bráchou (jeho syn z nového vztahu). Občas jsme se potkali, ale jen mezi dveřmi nebo tak. Ta jeho manželka z nás asi nadšená nebyla, tvářila se vždycky jako... vopice (směje se a omlouvá se za vyjádření), ale on si nás ustál. Byl to náš čas a do toho oni nepatřili.“

Téma – důvod pro přijetí dítěte do PP: *„Přišlo to jako blesk z čistého nebe. Ta paní mi do telefonu vysvětlovala, že víc mi říct nemůže, jenom že Andrea je po smrti, a že teď jenom potřebuje vědět (zdůrazňuje hlasem i gesty rukou), jestli si pro malou přijedu, vezmu si jí k sobě, anebo jestli jí mají někam umístit, že u Kláry být nemůže. Asi desetkrát opakovala to jenom. Byla jsem přesvědčená, že to je nějaká nechutná legrace. Nevěřila jsem tomu, ani když mi to potvrdili z policie. Ani když jsme si malou přivezli domů. To bylo taky hrozný, celkově. To, když mi ji Klára předávala, když jsme jeli pro věci, to jak v autě skoro celou cestu křičela, teda potom spíš už chraptěla. To nebyl normální pláč, to bylo jako nějaký zraněný zvíře. Prostě hrozný.“* To jak pěstounka popisovala cestu s malou Míšou domů, byla slova, která jakoby mi vzala z úst. Připomnělo se mi, že jsem téměř identicky vnímala pláč mé první přijaté dcery, když jsme ji z kojeneckého ústavu ve věku deseti měsíců odváželi domů. Byl to pro mě těžký a hluboký zážitek v trvání téměř dvou hodin. Bylo nepochopitelné, kde se v tak malém tvorečkovi bralo tolik vzdoru a síly. Na rozdíl o paní Zdenky, já jsem se na přijetí dítěte připravovala s odbornou pomocí dva roky. S podobnými věci jsem byla seznámena a navíc rozhodnutí přijmout „cizí“ dítě jsem si měla možnost dostatečně dlouho promyslet. Zdenka na to měla několik minut. V jejím příběhu jsem vnímala nejcitelněji prvky určité plíživé formy traumatu. Nejen z důvodu přítomnosti smrti, náhlosti, bezmoci a popírání, ale nezanedbatelně také díky připomínce této ztráty v podobě Andreiny dcerky, o kterou se pěstounka rozhodla pečovat.

Téma – budoucnost: K otázkám na toto téma pěstounka přistupuje klidně a věcně: *„Abychom byli všichni v pohodě. Jak zdravotně, tak finančně, co nejmiň stresu, nehádat se, no a malá, aby to nějak dala s tím Lucasem. Mluvíme o něm, ale zatím se moc neptá. Jen když něco pošle na Vánoce. Nevím, co to s ní dělá, nebo nedělá. Nevidím do ní, v něčem je dost uzavřená. A u něho taky nevím (u Lucase)... no, počítám s tím, že ho asi jednou bude chtít poznat. Z jeho strany myslím by to už přišlo, kdyby chtěl. To budu ale řešit, až to přijde. A já sama pro sebe? Klid a víc času. Jenom pro sebe. Potřebuju přírodu a vybit napětí z těla, dobít baterky. Sama, nebo s Romanem, ale bez dětí. Jen sami dva, na to se těším.“* Paní Zdenku znám šest let a vždy na ní obdivuji její klid a vyrovnanost, se kterou vystupuje.

Zároveň i to, že se dokáže opečovat, věnovat si čas na zotavení a být inspirací pro další pěstouny, kteří k sobě mnohdy tak „laskaví“ nejsou.

R8 - MARUŠKA

Žena, 29 let, žije s partnerem v nájemném bytě v Karlovarském kraji, porodila a vychovává dvě děti (8 a 5 let). V PP má poslední z pěti svých sourozenců 17ti letou Brigitu, ostatní jsou již plnoletí. Matka dětí před osmi lety rodinu opustila a odstěhovala se na Slovensko. Otec dětí je alkoholik, bez zaměstnání, žijící ze sociálních dávek, je na něj uvaleno několik exekučních příkazů. Pěstounka se s ním nestýká, ostatní sourozenci ano. Paní Maruška budí dojem velmi křehké, jemné ženy. Působí smutně. Vkusně se obléká a dbá na svůj zevnějšek. Zatím nemá prý na koníčky čas, ale radost jí dělají její biologické děti a partner. Ráda si vylepšuje a zdobí domácnost. Je Romského etnika a má základní vzdělání.

Kazuistika – Maruška

Na dětství, dle svých slov, nevzpomíná Maruška ráda. O otci i matce hovoří slušně, ale jediné, co se jí vybaví je práce a starost o všechny své sourozence. Narodila se jako nejstarší z šesti dětí. Otec byl a je závislý na alkoholu a matka se příležitostně opíjela také. Maruška popisuje, že se o své sourozence musela starat od pěti let. Nakonec, když jí bylo dvanáct a matce se narodila nejmladší Brigita, matka rodinu tři měsíce po porodu opustila a odešla s milencem na Slovensko. Od té doby s ní Maruška není v kontaktu. Byla nucena převzít ve dvanácti letech zodpovědnost za chod domácnosti, kdy navíc otec začal pít ještě víc. Aby rodina nebyla vystěhována z bytu, nastoupila od patnácti let do zaměstnání a krom běžných výdajů, dluh za byt částečně splácela. Tuto úlohu plnila do svých osmnáctých narozenin, kdy se rozhodla odejít a přenechat zodpovědnost otci. Našla si vlastní bydlení, kde s ní sourozenci trávili víkendy. To trvalo cca dva roky. Živila je ze svého. V té době si našla přítele a otěhotněla s ním. Otec svoji životní situaci stále neřešil a soudně byl vystěhován. Na Marušku se tedy obrátila pracovnice OSPOD, zda by nebyla ochotná si sourozence vzít do pěstounské péče, vzhledem k jejich pravidelnému víkendovému pobytu u ní a jejich přání. Maruška souhlasila. Do dvoupokojového bytu se přistěhovaly čtyři děti ve věku 16, 14, 13 a 10 let. Pátý bratr, kterému bylo již osmnáct let, zůstal s otcem. Její přítel přestal chodit do zaměstnání a zdůvodňoval to potřebou kontroly nad dětmi. Maruška mu dala na výběr, buď práce, nebo rozchod. Rozešli se. Po porodu syna se přítel, už zaměstnaný k Marušce vrátil. Přestěhovali se do většího bytu. Pěstounka se snažila všechny děti motivovat k dosažení určitého vzdělání, ale jen jeden ze sourozenců ukončil vzdělání výučním listem. Sourozenci

si často chodili stěžovat svému otci, že po nich Maruška chce „nesmysly“. Ten pobýval u svých příbuzných a byl mu přiznán invalidní důchod. Po návratu od otce, od nich pěstounka slýchala, že se dělá lepší, povyšuje se, a že o ně pečuje pouze ze zjištěných důvodů. Maruška postupně kontakt s otcem přerušila a tři ze sourozenců se odstěhovali. Dva bratři dosáhli plnoletosti a třetí sestra si přála se vrátit na vlastní žádost do péče otce. Do plnoletosti jí chyběl necelý rok. V PP tedy u pěstounky zůstala už jen nejmladší sestra. Dnes je Brigitte sedmnáct let, nedokončila studium na odborném učilišti, je nezaměstnaná a často se zdržuje u příbuzných, kde bydlí její otec. S Maruškou mívá konflikty ohledně plnění si svých povinností v domácnosti a hledání si práce. V těchto chvílích utíká ke zbytku rodiny, odkud se po pár dnech vrací zpět. Pěstounka mluví otevřeně o tom, že tím, že se snažila sourozence zachránit, promarnila sedm let svého života a nevidí žádný smysl v tom, o co se snažila. Radost má ze svých biologických dětí a z toho, že dokáže žít jinak než celá její zbývající rodina. Lituje toho, že svým dětem nemohla věnovat více péče a pozornosti.

Témata vyplývající z rozhovoru

Téma – původní rodina: Na dotaz, čeho si ze své původní rodiny váží, odpověď zněla velmi stroze: „Ničeho.“ Ve skutečnosti se mladá žena ještě před tímto výrokem opakovaně omlouvala za svůj negativní postoj k rodičům, příbuzným i sourozencům. V průběhu rozhovoru se v jejím hlase proměňoval smutek ve zlost, zlost v pocit marnosti a naopak. Několikrát měla v očích slzy, a já cítila, jak moc je pro ni důležité, mít to pod kontrolou a naplakat. Z mého pohledu byl projev paní Marušky udivující. Hovořila téměř spisovně, klidně a bylo to velmi přirozené. Necítila jsem ani náznak přetvářky, či nějaké „dělání se lepší“. Jakoby to neměla zapotřebí.

Na otázku: „Je něco, co existovalo ve vaší původní rodině a vy jste se rozhodla to ve svém životě nemít, nebo nedělat?“ odpověděla „*Všechno! Nejvíce důležité je vzdělání a já ho nemohla mít. Důležitý je vztah mámy k dětem, a to, že se o ně stará. Má je ráda, je s nima, pečuje o ně. To, že je uklizeno a co jíst, že chodí čistý a že má muže, který umí vydělat peníze, aby se měli všichni dobře. No a možná mají pravdu, že se povyšuju a dělám se lepší, ale já nechci být jako oni, nechci, aby moje děti v deseti kouřily a braly drogy, nechci, aby nebyly ničím. Chci, aby se alespoň vyučili a dělali něco, co je dobře uživí a taky bude alespoň trochu bavit. A to se snažím dělat, takhle je vychovávat. To jsem se snažila i u mých sourozenců, ale oni to tak neměli. Nepochopili to, asi už bylo pozdě. Je pro ně pohodlnější žít tak, jak žijí*“. Maruška o sobě v jedné chvíli mluvila jako o černé ovci rodiny, a mě se chtělo

nevhodně poznamenat, že jí vzhledem k etniku, z něhož pochází, spíše vidím, jako ovci bílou, ale odpustila jsem si to.

Téma – důvod pro přijetí dětí do PP: Slovy dotazované „*Otec vždycky pil. Máma také, i když ne tolik. Kolikrát celé dny prospali. Oni nepracovali. Máma byla většinou na mateřské a táta nepracoval. Neměli jsme kolikrát co jíst, tak jsem vždycky chodila po tetách, aby nám dětem něco daly. Bud' mě poslali, anebo jsem šla sama. Vlastně si nepamatuju, že by se o nás někdy normálně starali. Když jsem byla větší, musela jsem už vařit. (Na dotaz kolik let znamená větší, odpovídá, že asi osm) No a potom se narodila Brigita a já se o ní, už od toho, co je pustili z porodnice, starala. Máma asi za tři měsíce odjela s milencem na Slovensko, že se vrátí, ale nevrátila se a zůstala tam. Občas volala, ale já s ní nechtěla mluvit. Až se vrátí. Ostatní děti s ní mluvily a věřily jí to.*“

K tomu, jak se stala pěstounkou svých sourozenců, uvádí „*...a pořád si půjčoval. Nevím, ani kolik a jestli jen na pití, nebo i na automaty, ale to nevím, to si jen myslím. Drogy asi ne, v tom jel jenom brácha. No a pak ho vystěhovali. Dlužil všude. Tetám, mě (několikrát uhradila část dluhu) a hlavně na nájmu. Elektriku měl pak odpojenou už dlouho. Pak zavolala paní z úřadu. Děti jí na mě daly číslo. Ony u mě bývaly každý víkend. Přišly se vždycky najíst a umýt. Tak vymyslely, že by ke mně chtěly. Nejstarší bratr tedy ne, ten zůstal s tátou. Tomu už bylo osmnáct a už tehdy byl na drogách. Děti ne, ty jen kouřily, ale u mě nesměly a musely se zapojit. Taky doma něco dělat, ale to nechtěly... bylo to vlastně hrozný. Byla jsem těhotná, bydleli jsme s partnerem v mém bytě. Bylo to jedna plus jedna a museli jsme to předělat, abychom se vešli.*“

Reflexe autorky: Vliv sociálně-patologického chování rodiče na dítě byl v tomto případě pro mě jako pozorovatele nejvýraznější. Jak popsat situaci? Absence rodičovské zodpovědnosti. Zřeknutí se jí a přenesení základních povinností na malé dítě. V ostatních životních příbězích, které uvádím, našly „odmítnuté“ děti náhradní náruč u svých prarodičů, či tet. Tedy u těch, kteří se jim mohli stát, ať z důvodu věku, zkušeností, či jiné formy autority útočištěm - přístavem – bezpečím. Ale co s tímhle? Tohle je těžko definovatelný propletenec, kdy se dítě (byť legislativně dospělé) stává rodičem na úrovni, jakoby sám sobě. Kde jednoznačně i při nejlepší vůli chybí věkový respekt, uznání jisté moudrosti nabyté životní zkušeností, navíc silně podtržené sabotujícím vlivem, člověka, který by měl mít lidově řečeno „máslo na hlavě“ a měl by se ze všech sil snažit podpořit toho, kdo to nezvládnuté spřežení byl ochoten za něj převzít. Zde si kladu otázku, **zda PPP u sourozenců, kteří nemají dostatečný věkový odstup, z mého pohledu tedy alespoň patnáct let, není spíše kontraproduktivní?** Uznávám, že nevidím do budoucnosti a možná za deset, či dvacet let některý z pěstounčiny

sourozenců nechá vyrašit a vyrůst, něco z toho, co ona zasela. Anebo ne. Ale potom, to vždy bude už jen jejich svobodné rozhodnutí, jak se svým životem naloží, jaké postoje a hodnoty budou uznávat. A za ty ona opravdu zodpovědnost nenese. I přes tuto naději a úlevu, kterou jsem mimo rozhovor s Maruškou sdílela, cítím smutek. Smutek minimálně nad jedním dětstvím bez jiskřivé radosti a lehkosti, která je mu tak přirozená. Snažím se získat nadhled a přesvědčuji sama sebe, že i kdybych sebevíc chtěla, nejsem schopna vidět celý obraz. V této chvíli nevidím nic víc, než kámen před obličejem, netuším nic víc, než že stojíme na úpatí skály, ale rozhodně to není pohled z výšky na Himálaj. Byla by Maruška, bez té tíhy a bolesti, dnes tam kde je? Cenila by si věci a lidí, za které dnes cítí vděčnost? Jaké by byly její životní priority? Žila by jinak než její příbuzní? Otázek je mnoho.

Téma – budoucnost: Na dotaz z čeho má radost dnes, když nic víc do budoucnosti nechce, se mi dostalo odpovědi: „*Z mých dětí, jednoznačně a z partnera, že se vzpamatoval. A ráda si dělám hezké bydlení, věci v bytě. Na koničky jsem zatím neměla nikdy čas a ani nad tím nepřemýšlím. Brigita bude za dva měsíce plnoletá a bude muset taky odejít. Když si nenajde práci, nebo se nevrátí do školy, žít jí nebudu... a myslím, že se tam nevrátí. Je naočkovaná od nich. Dost často na mě křičí, že dělám, že se o ni starám, ale že to jenom hraju, že jsem falešná, a že jí mám u sebe jen kvůli penězům. A že si hned sbalí věci a uteče, jakmile jí padne osmnáct. Dřív jsem jí vysvětlovala, že to není pravda, že pro ni chci jen dobro, ale ona mě neposlouchala. Ted' už to nemá na ty dva měsíce cenu...víte, myslím, že jsem promarnila sedm let života, že to byl všechno nesmysl.*“ (delší mlčení)

Reflexe autorky: Při této poslední větě má Maruška v očích slzy a mě se chce plakat taky. Kolik ze sebe máme a smíme dávat? Zejména těm, na kterých nám nejvíce záleží, těm, kteří jsou nám nejbližší. Těm, za které se cítíme zodpovědní, ať je to relevantní, či ne. Co je vyžádaná pomoc a co už sebedestrukce? Přestože se v tomto tématu aktivně pohybuji více let, mnohdy prostě nevím. Někdy ten moment zachytím, anebo si to spíš jen vyhodnotím, že se to podobá tomu pocitu těsně před tím, než se to „zlomilo“ minule. Ale mám se pořád držet nějaké původní zkušenosti? Nemám na věc pohlížet, po sto a prvé nově, jako na čistý nepopsaný list? Ta hranice je tak neviditelná. A já jí pak poznám, až když jí přesáhnu. Je to už pozdě, anebo je to dobře? Je toto podmínka zkušenosti? Moje otázky se rozbíhají do všech možných směrů, ale na to zde není prostor. Je čas se vrátit.

Bylo mi ctí se setkat se všemi příbuzenskými pěstouny, kteří můj život obohatili, a díky jejich otevřenosti, jsem nyní schopna na věci nahlížet s menší mírou předsudků. Doufám. A děkuji.

6. VYHODNOCENÍ VÝZKUMU

Cílem této kapitoly je najít odpověď na výzkumnou otázku. Jaké společné specifické aspekty se v životě příbuzenských pěstounů vyskytují?

Jednotlivé podkapitoly obsahují pro přehlednost tabulky, ve kterých jsou uvedeny významné prvky z vyprávění příbuzenských pěstounů, jež ovlivnily jejich život. Křížkem je označeno pole u aspektu, který respondent v rozhovoru výslovně popsal, či zmínil. Hvězdičkou je označeno pole, které odpovídá takovému prvku ze života pěstouna, na základě interpretace autorky. Autorka je zde dále komentuje z hlediska četnosti. Z hlediska významu jsou komentáře uvedeny v předchozí podkapitole formou úvah.

Významné pozitivní aspekty v původní rodině pěstouna

Příbuzenský poměr k přij. dítěti	prarodiče				tety			sestra
Respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8
Vzájemná rodinná soudržnost	x		x	x	x	x	x	
Praktické dovednosti, pracovitost	x	x	x	x	x	x	x	*
Finanční stabilita			x	x	x	x		
Důraz na vzdělání	x			x	x		x	
Pocit bezpečí, přijetí a zájmu	x		x	x	x	x	x	
Laskavost, něha a tělesný kontakt						x	x	
Rodinné rituály a pozitivní vzor	x		x	x	x	x	x	
Smysl pro řád a kázeň	x		x	x				
Výchova ovlivněná náboženstvím	x	x	x					

Nejrozšířenějším pozitivním prvkem, který si příbuzenští pěstouni přinesli ze své primární rodiny, byly z jejich pohledu praktické dovednosti a pracovitost. U jedné respondentky se jednalo o umění zacházet s finančními prostředky, u jiné o domácí práce, pro pěstouny muže to znamenalo zručnost a znalost zacházení s náradím a dílenským vybavením. U všech to obnášelo dovednost postarat se o svůj život a své blízké. Nepřímo i v případě R8, která na tuto otázku odpověděla negativně. Tato žena potvrzuje, že i negativní vzor může motivovat k pozitivním výsledkům. Což podtrhuje její smýšlení i způsob dosavadního života.

Jako nejvýznamnější výchovný vzor se ukázala něha, laskavost a tělesný dotek. Tuto skutečnost zmínily ze strany pečujících osob pouze dvě pěstounky. V šesti případech, tedy významně zastoupená, byla rodinná soudržnost, pocit bezpečí, přijetí a rodinné rituály.

Další významné aspekty v původní rodině pěstouna

Příbuzenský poměr k přij. dítěti	prarodiče				tety			sestra
Respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8
Neúplná rodina původu pěstouna	x	x			x	*	x	x
Péče jiné osoby, či významný podíl	x	x	x	x	x		x	
Alkoholismus rodiče pěstouna					x	x		x
Násilí a agrese v rodině				x	*	x		x
Opuštění pěstouna rodičem	x							x
Finanční nouze v rodině původu								x
Pocit nepřijetí a nezájmu						x		x
Rigidita a přílišná přísnost	x	x	x	x				
Absence fyzického kontaktu	x	x		x				x
Extrémní výchovné vzory	x		x	x		x	x	x
Žádný nepřijatelný vzor					x			

V případě posouzení dalších významných aspektů z původní rodiny pěstounů se ukázalo, že o šest z osmi pečovala jiná osoba než rodič, nebo se na výchově výrazně podílela. Ve všech případech se jednalo o prarodiče. U respondentů R3, R4, R5 a R7 buď sdíleli stejnou domácnost, nebo s prarodičem dotazovaný pobýval v pracovním týdnu, tedy větší část bdělého času. I přes uvedené, se pouze dvě dotazované R6 a R8 cítily nepřijatě. Z neúplné rodiny pochází pět z nich. R6 vyrostla ze sociálního hlediska v rodině úplné, byť částečně disfunkční, ale z pohledu biologického taktěž v neúplné.

Mezi extrémní výchovné vzory autorka zařadila ty, jež pěstouni popsali jako absolutně nepřijatelné. Pro R8 je to naprosté zřeknutí se rodičovské zodpovědnosti, její přenesení na dítě a dále opuštění matkou, u R7 jde o matčino sebeobětování se dětem, pro R6 je to nepřijetí a ponižování ze strany otce, pro R4 je to agrese ze strany babičky, u R3 se jedná o ovládání a manipulaci mladých dospělých a pro R1 se jednalo o přílišnou zátěž a přísnost ve

výchově. Pouze R5 výslovně uvádí žádné nepřijatelné vzory z primární rodiny. V rozhovoru ovšem sdělila, že otec byl alkoholik a matku bil, proto autorka označila i tuto odpověď jako platnou.

Příčina svěření dítěte do péče příbuzného

Příbuzenský poměr k přij. dítěti	prarodiče				tety			sestra
Respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8
Úmrtí/nemoc biolog. rodiče dítěte				x	x		x	
Opuštění dítěte biolog. rodičem	x		x		x			x
Závislostní chování biolog. rodiče	x	x	x	x	x	x		x
Dluhy biologického rodiče	x	x	x		x	x		x
Zanedbávání, či týrání dítěte		x	x			x		
Nástup do výkonu trestu	x	x			x	x		

K nejčastější příčině pro příbuzenskou pěstounskou péči zde patří závislostní chování biologického rodiče dítěte. Ve čtyřech případech se jednalo o drogovou závislost, ve dvou o závislost na alkoholu a v případě R3 o vztahovou závislost na partnerovi. Látková závislost zde nebyla prokázána. S tímto ve většině případů úzce souvisí i dluhová problematika, která kopíruje závislostní chování, vyjma R4. Tam bylo matce dítěte diagnostikováno psychotické onemocnění v kombinaci s užíváním návykových látek, ovšem bez dluhů. U respondentů R7 a R5 pečující rodič zemřel a druhý o péči o dítě nejeví zájem.

Vnímání výchovných rozdílů mezi biologickým a přijatým dítětem

Příbuzenský poměr k přij. dítěti	prarodiče				tety			sestra
Respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8
Vědomě mu předchází						x		
Není si jich vědom / vědoma		x			x		x	
Klidnější přístup ke svěřenému dítěte	x			x			x	
Větší volnost ve výchově svěř. dítěte	x			x				
Větší řád ve výchově svěř. dítěte								x
Větší otevřenost novým věcem	x			x				

Větší fyzický kontakt se s.dítětem	x			x				
Věkem omezená fyzická i mentální aktivita	x	x		x				

Informace o vnímání výchovných rozdílů u přijatého dítěte, oproti dítěti biologickému, autorka nezískala u respondenta R3 z důvodu jazykové bariéry a upřednostnění odpovědí na otázky související s jeho přáními.

R6 jediná odpověděla, že z důvodu osobní zkušenosti tomuto vědomě předchází, a že rozdíly mezi dětmi dělat nechce a nebude. K vnímání přirozené změny došli tři dotazovaní v oblasti omezení fyzické i mentální aktivity a zklidnění se ve výchově z důvodu věku.

Pouze R8 uvedla, že u svěřeného dítěte vnímá větší potřebu řádu a kázně. Předpokladem pro tento výrok bylo to, že do péče přijala již děti starší, které neměly z domova ukotvené zdravé návyky a její biologické děti byly, oproti přijatým, výrazně mladší.

Přání pěstouna v souvislosti s výkonem příbuzenské pěstounské péče

Příbuzenský poměr k přij. dítěti	prarodiče				tety			sestra
	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8
Klid a nestresování se ve výchově				x		x		
Zdraví své a zdraví partnera	x	x	x	x			x	
Dovedení svěř.dítěte do dospělosti	x	x	x	x	x		x	
Zdravé vztahy v rodině	x					x	x	
Potřeba vzdělání a soběstačnost d.			x	x	x			x
Spokojený, či šťastný život dítěte	x			x	x	x		x
Uspokojující práce dítěte			x		x			x
Zdraví přijatého dítěte				x	x	x		
Uspořádání života biolog. rodiče	x			x		x		
Zodpovědné chování dětí v životě					x			

Mezi přáními respondentů, v souvislosti s výkonem pěstounské péče, jsou stejnou měrou zastoupeny zdraví své i partnera a spokojený život svěřeného dítěte. Toto uvádí pět z osmi dotazovaných. Vyšší zastoupení má pouze dovedení dítěte do dospělosti. Třikrát se objevují

aspekty jako zdravé vztahy v rodině, to aby dítě dělalo práci, která ho bude uspokojovat, a aby si biologický rodič dítěte uspořádal svůj život.

Přání příbuzenského pěstouna na osobní rovině

Příbuzenský poměr k přij. dítěti	prarodiče				tety			sestra
Respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8
Více osobního volného času		x			x		x	
Klid	x			x		x	x	x
Vztahová spokojenost v životě	x					x	x	x
Seberealizace		x			x			x
Zdraví a vitalita	x	x	x	x			x	
Zajištění rodinného majetku						x		
Setrvání svěřeného dítěte v PP	x			x		x		
Finanční stabilita, či splacení dluhů		x	x				x	

K nejčastějšímu osobnímu přání pěstounů patří zdraví, vitalita a klid. Zdraví si přejí všichni zástupci prarodičů a nejstarší z tet. Klid zmiňuje jako stěžejní R6 v souvislosti s možným rozhodnutím soudu o svěřením dítěte do péče biologické matky. Muži zastoupení R2 a R3 vyjádřili potřebu splatit dluhy a být finančně stabilní. Podobnost je u nich nejen věková, ale také ta, že dluhy přímo nezpůsobili oni, nýbrž jejich partnerky, ve snaze pomoci dcerám, biologickým matkám přijatých dětí. V případě R6 se přání týká zajištění rodinného majetku, proti exekucím své sestry v případě úmrtí jednoho z jejích rodičů.

Významné prvky mimo okruh položených otázek

Příbuzenský poměr k přij. dítěti	prarodiče				tety			sestra
Respondent	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8
Problém se vzděláváním vnoučat		x	x	x				
Obava z neúspěchu ve výchově	x			x	x	x		x
Snaha o nový přístup - změny	x			x		x		

Hledání, či přiznání vých. chyby	x	x		x				
Šikana a ponižování	*					x		
Rodinné „tajemství“					x	x		
Obava z kontaktu dítěte se svým biologickým rodičem	x						x	
Kontraproduktivní styk s biologickým rodičem	x							x
Popis biologického rodiče jako problémového od dětství	x	x	x			x		
Snaha opakovaně „zachránit“ biologického rodiče dítěte	x	x	x	x				x
Opakované přebírání zodpovědnosti za jednání dospělého člověka, zejména finančního charakteru	x	x	x					x
Pocit vyčlenění – černá ovce						x		x
Rezignace na vlastní potřeby			x					x
Možnost hovořit o svém životě v celku	x					x	x	x

Ve výše uvedeném přehledu se jedná o aspekty, které nebyly autorkou zahrnuty do základních otázek, ale z odpovědí respondentů přirozeně vplynuly jako důležité. Nejpočetněji byla zastoupena obava z výchovného neúspěchu, a to pět krát. Další uvedené prvky zmínili převážně prarodiče. Tedy opakovanou snahu zachránit dospělé dítě před nevhodnou společností a drogovou, či jinou závislostí. O jednu méně se objevilo opakované přebírání zodpovědnosti za dospělé biologické dítě ve formě finančního plnění a jeho popis jako problémové osobnosti od dětství. Charakteristické pro péči prarodičů jsou také obtížnost při vzdělávání vnoučat a hledání vlastní chyby ve výchově, či přiznání určitých životních omylů. Šikana a ponižování se vyskytly v jednom případě výslovně a druhý označila autorka u R1, dle vlastní interpretace. Důvodem byl zmíněný alkoholismus a domácí násilí, ze strany bývalého partnera v období prvního manželství.

Jako důležitý aspekt zazněla **možnost mluvit o svém životě jako o celku**. Dle R1 měla možnost vždy hovořit jen o určité fázi života, ale nikdy, ani s kamarádkami, ani se „sociálkou“, ho neprošla takto od začátku až po současnost. Stejný moment po skončení rozhovoru vnímaly a popsaly i R5, R6 a R8. Výše uvedené vnímá autorka jako jeden z prvků,

keré by mohly být inspirací a přínosem této práce pro pomáhající profese pracující s příbuzenskými pěstouny. Širší ontogenetický náhled na život příbuzenského pěstouna, se jí jeví jako dobrý základ důvěrného vztahu, a „dobrá mapa“, podle které by bylo možno nasměrovat, společně s pěstounem, jeho další cestu ve výchově a péči o přijaté dítě.

7. DISKUSE

Některá úskalí výzkumu autorka popsala již výše. V případě R1, R2 a R4 se jednalo zejména o domnělé náhledy na souvislosti mezi možnou příčinou a následkem v životech dotazovaných. U R1, uvažovala takto: „*Při individuální dlouhodobější spolupráci bych měla pravděpodobně tendenci, se paní Jarky ptát, jak z její strany vypadá vztah k otci jejich dětí dnes, i po jeho smrti. Kladu si otázku, nakolik soudící je cítit spojitost mezi jejím postojem k bývalému manželovi a svému prostřednímu synovi. Myslím na to, že každý z nás, ať chce, nebo ne, je z poloviny plod své matky a z poloviny plod svého otce. Pokud je, byť i jen jedna z těchto polovin, opakovaně prezentována jako „zkažená“ a já se o tom nemohu přesvědčit, jak mohu já jako dítě, vyrůst v přesvědčení, že jsem v pořádku a nezkažený? Navíc nakolik jsou děti vnímavé ke skrytému negativnímu postoji vůči biologickému rodiči? V těchto případech mám radost, když vidím, že sociální pracovníci z doprovázejících organizací pěstouny podporují a motivují k odvaze, o rodičích s přijatými dětmi hovořit pravdivě. Bez umělého potlačování emocí, ale zároveň důstojně a s určitou úctou.*“

Také v případě R2 se autorka neubránila hledání spojitosti. Tento rozhovor shledala v určitém smyslu problematický. Ne v samotném průběhu, ale až při jeho zpracování. Vzbuzoval v ní dojem, že jí pěstoun vnímá jako součást „kontrolního“ systému. Udržoval si odstup a tím zůstávali na úrovni formálnosti. Přisuzovala to roli, ve které ji doposud znal, a to byla role lektora v rámci povinného vzdělávání pěstounů. Po ukončení nahrávání přešel pan Václav v komunikaci do zcela jiné polohy. Autorka to popisuje slovy: „*Dlouho jsem zvažovala, které odborné slovo by to adekvátně vyjádřilo, abych panu Václavovi nekřivdila, ale zároveň situaci vystihla. Nakonec jsem se rozhodla pro prostý výraz „kohout“.* Při zpracovávání rozhovoru ve mně, víc než kdy jindy, rezonovalo slovo *dospělost*. Téměř všichni pěstouni se zmínili o tom, že si přejí svěřené děti dovést ve zdraví do dospělosti. Většina z nich ji spojila s věkem *osmnáct let* a já přemýšlela nad tím: „*Co, krom věku a zákona, činí člověka opravdu dospělým? Jaká míra svobodomyšlnosti a lehkovážnosti v nás je pro úlohu rodiče prospěšná? Kdy už se nejedná o lehkost a uvolněnost, ale o nezodpovědnost? Akceptují-li Ericsonovskou teorii Osmi věků a podmínku, že do další vývojové fáze nemůže*

jedinec postoupit, pokud nenaplní úlohu té předešlé, přemýšlím, v jaké fázi se dnes nacházím já osobně a v jaké pan Václav.“ V tomto případě si autorka uvědomuje, že formálnost a nepřístupnost v průběhu rozhovoru nebyla jen dílem respondenta, ale že i její vlastní nastavení bylo v jistém smyslu odmítavé. Dnes může dotazovatelka potvrdit, že ji přístup pana Václava, jistým způsobem iritoval a je si vědoma toho, že se to odrazilo na samotném rozhovoru, tedy i výzkumu.

Jako další významný, zaznamenala bod, kdy se několikrát v rozboru jednotlivého životního příběhu identifikovala s vyprávějícím (R6, R7 a R8) a v důsledku toho na určitou dobu ztratila nadhled. Jako pozitivní vnímala to, že si toto uvědomila, byla schopná se na situaci opětovně podívat z odlišného úhlu a zároveň je přesvědčená, že práce díky tomu získala na jiné kvalitě, než pokud by zůstala, jen na rovině popisné.

Ve chvíli, kdy se autorka na příběh R6 a jejího prožívání nepřijetí otcem, podívala z jiného úhlu, vynořila se otázka: „Jaký by byl rozhovor do tohoto výzkumu s otcem R6, který je sám pěstounem prarodičem?“ A navíc: *„Každý máme své limity. Na mysl mi přichází ono Einsteinovské ... pokud budete posuzovat rybu podle její schopnosti lézt na strom, bude celý život žít s vědomím, že je neschopná. Jak moc se nás to všech týká. Kolik práce a let života nás stojí to, abychom pochopili, že my sami jsme v určitém směru ta zmíněná ryba, které nohy nenarostou, a po stromech prostě šplhat nikdy nebude. Ať to po nás okolí vyžaduje, učí nás to, prosí nás o to, anebo je nešťastné, že nám to prostě nejde. Kolik času potřebujeme, abychom přijali toho kapra v nás a dali světu s laskavostí znát, že já jsem spokojená „jenom ryba“ a geparda ze mě prostě mít nebudete! A také jak moc často zapomínáme na to, že ani ten druhý není gepard, kterého bychom si tam tolik přáli vidět, ale že je to prostě „jenom“ další kapr, možná jen jiného druhu. Jednoduché a těžké zároveň.“*

V případě R7 s autorkou emocionálně rezonoval popis průběhu cesty, kdy si rodina přivázela neteř domů. Vzhledem k tomu, že si tohoto byla dotazovatelka vědomá, již při nahrávání rozhovoru, přizpůsobila tomu pozornost a neshledala, že by tato skutečnost výzkum, či rozhovor samotný ovlivnila.

Významně citlivé téma se objevilo u pěstounky R8. Zde se autorka musela, vzhledem k tíze příběhu, opakovaně vracet k základu výzkumu. Kladla si otázku, nakolik může být efektivní sourozenecká pěstounská péče s ohledem na uvedené skutečnosti. Je si však vědoma toho, že nemá možnost srovnání. Podobně nahlíží i na umístování malých dětí do péče praparodičů, některých prarodičů v pokročilém věku, či osob se zdravotními problémy, se kterými se za

dobu své praxe setkala. Dotazovatelka uvádí: „*Osobně nepovažuji jako vhodné řešení svěřeni takového počtu dětí do péče sourozence s tak malým věkovým rozdílem, navíc v době očekávání narození prvního dítěte, ale možná právě tato zkušenost někomu pomůže hledat jiné řešení v podobné situaci. Rozhovor s paní Maruškou pro mne byl emocionálně nejsilnější a ani dnes nejsem s jistotou schopná indikovat, zda a jakou měrou tím byl výzkum ovlivněn.*“

Finálně vnímá jako ambivalentní skutečnost, že všechny dotazované zná z dřívější doby a oni s ní mají osobní zkušenost v roli určité autority, byť nedirektivního charakteru. Tudíž to, co se jí jevílo zpočátku jako jednoznačná garance validity dat, se v průběhu výzkumu, dle jejího úsudku, mohlo odrazit jako kontraproduktivní.

8. ZÁVĚR

„Než někoho odsoudíš, obuj si jeho boty. Projdi jeho cestu. Projdi jeho minulost, bolest i radost. Projdi roky, kterými prošel on. Klopýtni o každý kámen, na kterém zakopl a upadnul. Za každým klopýtnutím vstaň a jdi dál, tak jak to udělal on. Nesud' nikoho, dokud ses neprošel v jeho botách.“ Tak zní jedna stará moudrost. Díky této práci cítím obohacení a možnost na některé věci nahlížet s menší mírou předsudků, jak jsem již uvedla v předcházejícím textu. Bylo mi ctí, se setkat se všemi příbuzenskými pěstouny, a pokud téma mé závěrečné práce a uvedená výzkumná sonda do jejich světa přiblíží čtenáři úskalí, prožívání a život pečujících osob o děti jim svěřené, bude cíl této práce naplněn. Bude-li výzkum inspirací pro sociální pracovníky doprovázejících organizací, pracovníky odborů sociálně právní ochrany dětí, terapeutů, či jiné profesionály, bude cíl této práce splněn dvojnásobně.

A na úplný závěr ještě toto: Jsem vděčná, že jsem mohla studovat na půdě instituce, která klade důraz na komplexnost vzdělání sociálního pracovníka. Nejen na samotnou oblast akademickou, ale neoddělitelně také na stránku praktickou. Praktickou v té míře, že jednou z jejích cenných součástí je psychosociální výcvik, který z mého pohledu zásadně přispívá ke zvýšení kvality dovedností pracovníků v pomáhajících profesích, jež úspěšně opouští Pražskou vysokou školu psychosociálních studií.

Za tuto zkušenost Děkuji.

SEZNAM LITERATURY

ARCHER, Caroline. *Dítě v náhradní rodině: [nejčastější problémy při výchově mladších dětí v náhradní rodině]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001, 119 s. ISBN 80-7178-578-4.

CAIRNS, Kate. *Bezpečná vazba mezi náhradními rodiči a dítětem*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2013, 184 s. ISBN 978-80-262-0370-4

ERIKSON, Erik. H. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0786-3.

GABRIEL, Zbyněk a NOVÁK, Tomáš. *Psychologické poradenství v náhradní rodinné péči*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2008, 144 s. ISBN 978-80-247-1788-3

KOVAŘÍK, Jiří a kol. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004, 163 s. ISBN 80-7178-957-7

MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1994, 98s. ISBN 80-85282-83-6

MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ, Hana. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 184 s. ISBN 978-80-7367-739-8

PURVIS, Karyn B. *Dítě v nové rodině*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013, 256 s. ISBN 978-80-247-4535-0

SCHOOLER, Jayne E. *Adopce: vztah založený na slibu: užitečné rady a postřehy pro adoptivní rodiče a pěstouny*. Vyd. 1. Praha: Návrat domů, 2002. 217 s. ISBN 80-7255-066-7.

ŠVESTKA, Jiří - DVOŘÁK, Jan - FIALA, Josef - ZUKLÍNOVÁ Michaela aj. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II (§ 655-975, rodinné právo)*. Praha: Wolters Kluwer. 2014. 752 s. ISBN: 978-80-7478-457-6.

VRTBOVSKÁ, Petra. *O ztraceném dítěti & cestě do bezpečí: attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Tišnov: Scan, 2010, 120 s. ISBN 80-8662-020-4.

WINNETE, Petra, *Co je to attachment?* Vyd. 1. Praha: Natama Publishing, 2018, 27 s. ISBN 978-80-907023-1-8

SEZNAM DALŠÍCH ZDROJŮ

INSTITUT PROJEKTOVÉHO ŘÍZENÍ a.s., *Analyza situace příbuzenské pěstounské péče.*

Praha: MPSV, 2017, 124 s. Dostupné z <http://www.knihovnanrp.cz/online-katalog/dite/analyza-situace-pribuzenske-pestounske-pece/>

NADAČNÍ FOND J&T, *Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuzným.* Vyd. 1. Praha:

Nadační fond J&T, 2014, 65 s. Dostupné z <http://www.knihovnanrp.cz/online-katalog/nahradni-rodinna-pece-vykonavana-pribuznymi-ditete/>

UHLÍŘOVÁ, Veronika a kol., *Náhradní rodinná péče vykonávaná příbuzným.* Vyd. 1. Praha:

Rozum a Cít o.s., 2010, 64 s. Dostupné z <http://www.knihovnanrp.cz/online-katalog/dite-ve-vychove-pribuznych/>

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>

<https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-473>

Bibliografické údaje

Jméno a příjmení autora: Gabriela Marková

Studijní program: Sociální politika a sociální práce

Název práce: Příbuzenská pěstounská péče v systému náhradní rodinné péče v ČR

Vedoucí práce: PhDr. Hana Hejná

Rok dokončení práce: 2020

Počty znaků hlavního textu práce

Přímé citace: 4950

Ostatní text: 130000

Celkový počet znaků: 134950

Názvy souborů umístěných na doprovodném CD

Text práce ve formátu PDF:

BP-Markova-Gabriela-pribuzenska-pestounska-pece-2020.pdf

**Posudek vedoucího bakalářské práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studentky: **Gabriela Marková**

Obor studia: Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii

Název práce: **Příbuzenská pěstounská péče v systému náhradní rodinné péče v ČR**

Vedoucí práce: PhDr. Hana Hejnová

Technické parametry práce:

Počet znaků textu (bez příloh): 134 950

Počet stránek příloh: 0

Počet titulů v seznamu literatury: 19

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Oborová přiléhavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

	x			
--	---	--	--	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

	x			
--	---	--	--	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

	x			
--	---	--	--	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití výzkumných empirických metod

	x			
--	---	--	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

	x			
--	---	--	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Naplnění cílů práce	☒	☐	☐	☐
Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu	☒	☐	☐	☐
Návaznost kapitol a subkapitol	☒	☐	☐	☐
Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi	☒	☐	☐	☐
Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)	☒	☐	☐	☐

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Na základě Vašich teoretických poznatků a výzkumných zjištění uveďte, zda a jaké máte doporučení k omezení úskalí příbuzenské pěstounské péče.

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Autorka předložila k obhajobě velice aktuální a v odborné veřejnosti často projednávaný problém – příbuzenskou pěstounskou péči. Výhodou autorky bezesporu je, že se v dané problematice profesně pohybuje. Vybrané téma bakalářské práce odpovídá odbornému zájmu autorky a na práci je to znát. Ke zpracované problematice přistupuje s vědomím její komplexnosti a zároveň jedinečnosti každého případu.

V teoretické části autorka zpracovává hlavní teoretické a pojmové zázemí náhradní rodinné péče a zaměřuje se na příbuzenskou pěstounskou péči, která je hlavním tématem práce. Všímá si komplikovaných vazeb mezi příbuzenskými pečovateli a biologickými rodiči. Studovaný text autorka doplňuje o vlastní zkušenosti a postřehy, čímž text oživuje a osvědčuje tak rozhled a zkušenost ve zpracovaném tématu.

Praktická část se věnuje příbuzenské pěstounské péči a autorka hledá odpověď na výzkumnou otázku, která se týká specifických, ale společných aspektů v životě příbuzenských pěstounů. Autorka využívá své bohaté zkušenosti ze spolupráce s pěstouny a na základě kazuistických rozhovorů, mapuje konkrétní skutečnosti, které s příbuzenskou pěstounskou péčí souvisejí. Jde o poměrně rozsáhlou výzkumnou kazuistickou analýzu, kterou autorka detailně zpracovává, vyhodnocuje a získává z ní poznatky, které sama může využít ve své praxi, stejně tak je mohou využít jiní odborníci na náhradní rodinnou péči.

Autorka využívá odbornou literaturu i vlastní odborné zkušenosti. Bakalářskou práci, zvláště její praktickou část doporučuji k publikaci v odborném médiu.

Doporučení k obhajobě: **doporučuji**

Navrhovaná klasifikace: **výborně**

Datum, podpis:
22.6.2020

PhDr. Hana Hejná

**Posudek vedoucího/oponenta bakalářské/diplomové práce
na Pražské vysoké škole psychosociálních studií**

Jméno a příjmení studenta/-tky: **Gabriela Marková**

Obor studia: **Sociální práce se zaměřením na komunikaci a aplikovanou psychoterapii**

Název práce: **Příbuzenská pěstounská péče v systému náhradní rodinné péče v ČR**

Oponent práce: **Mgr. Iveta Jelínková**

Technické parametry práce:

Počet stránek textu (bez příloh):

Počet stránek příloh:

Počet titulů v seznamu literatury:

0**	1	2	3	4
-----	---	---	---	---

Výběr tématu

Závažnost tématu

		x		
--	--	---	--	--

Oborová přílehlavost tématu

	x			
--	---	--	--	--

Originalita tématu a jeho zpracování

			x	
--	--	--	---	--

Formální zpracování

Jazykové vyjádření (respektování pravopisné normy, stylistické vyjadřování, zvládnutí odborné terminologie)

			x	
--	--	--	---	--

Práce s odbornou literaturou a prameny (citace, parafráze, odkazy, dodržení norem pro citace, cizojazyčná literatura)

			x	
--	--	--	---	--

Formální zpracování (jasnost tématu, rozčlenění textu, průvodní aparát, poznámky, přílohy, grafická úprava)

			x	
--	--	--	---	--

Metody práce

Vhodnost a úroveň použitých metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití výzkumných empirických metod

		x		
--	--	---	--	--

Využití praktických zkušeností

	x			
--	---	--	--	--

Obsahová kritéria a přínos práce

Přístup autora k řešené problematice (samostatnost, iniciativa, spolupráce s vedoucím práce)

--	--	--	--	--

Naplnění cílů práce

			x	
--	--	--	---	--

Vyváženost teoretické a praktické části v daném tématu

		x		
--	--	---	--	--

Návaznost kapitol a subkapitol

		x		
--	--	---	--	--

** 0 – nehodnoceno; 1 – výborně; 2 – velmi dobře; 3 – dobře; 4 – neprospěl/a

Dosažené výsledky, odborný vklad, použitelnost výsledků v praxi

			X	
--	--	--	---	--

Vhodnost prezentace závěrů práce (publikace, referáty, apod.)

			X	
--	--	--	---	--

Otázky a náměty k diskusi při obhajobě:

Udělal(a) byste s odstupem času v rámci Vašeho výzkumu něco jinak?

Jaké vidíte klady a zápory příbuzenské náhradní péče oproti ostatním formám.

Celkové hodnocení práce (klady, nedostatky):

Hlavním tématem předložené bakalářské práce je problematika zabývající se problematikou příbuzenské pěstounské péče v systému náhradní rodinné péče v ČR. Zvolené zaměření práce je úzce spjato se studovaným oborem.

Bakalářská práce je standardně dělena na část teoretickou a empirickou. Teoretická část je postavena na třech hlavních kapitolách, v nichž se autorka z různých pohledů snaží přiblížit hlavnímu tématu práce. První kapitola předkládané práce je zaměřena na pěstounskou péči, jako formu náhradní rodinné péče. Druhá kapitola práce nás seznamuje s tematikou výchovy dětí svěřených do pěstounské péče. Třetí kapitola pak se specifiky příbuzenské pěstounské péče.

V teoretické části autorka využívá svých zkušeností z praxe a text strukturuje dle svého postřehu z realizace poskytované služby. Je zřejmé, že autorka má velké praktické znalosti dané problematiky a bezpochyby se v ní velmi dobře orientuje.

Nicméně bych autorce vytkla, že v teoretické části cituje převážně zákony a málo pracuje s ostatními zdroji. V některých kapitolách pak zdroje neuvádí vůbec, např. str. 26, 27, 28, 29, 30.

Výzkumnou část práce tvoří šetření, pro které studentka zvolila kvalitativní výzkum, metodou polostrukturovaného rozhovoru. Hlavním výzkumným cílem práce je, jak uvádí, prostřednictvím popisu situace a záznamu prožívání příbuzenského pěstouna porozumět a přiblížit se specifiku tomuto typu náhradní rodinné péče.

Sebraná data byla zpracována velice pečlivě podle jednotlivých kritérií standardu. Nechybí ani vlastní reflexe autorky k výsledkům výzkumu. Na škodu práce je pak jen příliš dlouze a komplikovaně definovaný cíl výzkumu, který se tak stává nesrozumitelným. Ne příliš srozumitelně a přehledně psané kazuistiky. V textu mi pak chybí zmínka o tom, kde jsou k dispozici přepisy rozhovorů nebo kde je uložen jejich audio záznam.

Formální stránce práce bych ještě vytkla následující – za posledním číslem u číslování kapitol se nedělají tečky; každá hlavní kapitola v práci nezačíná na samostatné straně.

Doporučení k obhajobě: **doporučuji**

Navrhovaná klasifikace: **2 – 3 dle obhajoby**

V Praze 8. 7. 2020

Mgr. Iveta Jelínková